

PRITARTA
Kauno miesto savivaldybės tarybos
2015 m. *birželio 30 d.*
sprendimu Nr. *T-381*

PATVIRTINTA
Kauno lopšelio-darželio „Vaidilutė“
direktorius 2015 m. *lipnio 1 d.*
įsakymu Nr. V- *127*

KAUNO LOPŠELIO-DARŽELIO „VAIDILUTĖ“ IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA

1. BENDROSIOS NUOSTATOS

1.1. Duomenys apie ugdymo įstaigą

Pavadinimas: Kauno lopšelis-darželis „Vaidilutė“.
Lopšelio-darželio steigėjas – Kauno miesto savivaldybė.
Teisinė forma: juridinis asmuo, pelno nesiekianti Kauno miesto savivaldybės institucija.
Grupė: neformaliojo švietimo mokykla.
Tipas: lopšelis – darželis.
Adresas: Draugystės g, 5C, LT 51278, Kaunas. Tel. (8 37) 456 022; el. p. vaidilute@takas.lt

Lopšelyje-darželyje veikia 11 grupių: 9 ikimokyklinės, 2 priešmokyklinės. Ikimokyklinės grupės lanko 2(1,5)-5(6) metų amžiaus vaikai. Į grupes integruojami kalbos ir komunikacijos, judesio ir padėties sutrikimus, negalią turintys vaikai.

Lopšelyje-darželyje veikia Specialiojo ugdymo pagalbos konsultacinis centras „Vijurkas“, kuris teikia metodinę, konsultacinę (psichologinę, specialiąją pedagoginę ir specialiąją) pagalbą elgesio ir emocijų bei kompleksinių raidos sutrikimų turintiems įstaigų nelankantiems vaikams ir vaikams, lankantiems kitas ugdymo institucijas, jų šeimos nariams (globėjams), pedagogams.

1.2. Įstaigos bendruomenė ir jos poreikiai

Ši programa taikoma 1,8–6 metų vaikų ugdymui. Ji skirta:

- pedagogams, dirbantiems su ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikais;
- priešmokyklinio ugdymo pedagogams, dirbantiems mišraus amžiaus grupėse;
- tėvams, turintiems ikimokyklinio amžiaus vaiką.

Lopšelyje-darželyje tenkinami individualūs vaiko saugumo, aktyvumo, žaidimo, bendravimo, pažinimo, judėjimo, saviraiškos bei pripažinimo poreikiai. Taip pat tenkinami įstaigą lankančių vaikų specialūs ugdymosi poreikiai: kalbos, kalbėjimo ir kiti komunikacijos sutrikimai, nežymūs ir vidutiniai specialieji poreikiai - klausos, judesio, padėties.

Atsižvelgiant į tėvų (globėjų) poreikius, įstaigoje yra prailgintos darbo dienos grupės, kurių veiklos trukmė – 12 val. per dieną. Įstaigoje tėvams (globėjams), namuose auginantiems ikimokyklinio ar priešmokyklinio amžiaus vaikus, gali būti teikiama konsultacinė pagalba.

Tėvai (globėjai) pripažįstami tiesioginiais ugdymo proceso dalyviais, drauge su pedagogais sprendžiantys vaiko ugdymo turinio, rezultatų vertinimo klausimus. Ugdytinių tėvams (globėjams) organizuojama švietimo pagalba, kuri vykdoma taikant įvairias bendradarbiavimo su šeima formas: skaitomos paskaitos tėvams, jiems naudinga informacija talpinama stenduose, pedagogai ir administracija tėvus konsultuoja įvairiais jiems rūpimais klausimais. Įstaigoje rengiamos atvirų durų dienos, vyksta grupių susirinkimai, tradicinės šventės, vakaronės. Sukurtas įstaigos internetinis tinklapis (www.vaidilute.kaunas.lm.lt) padeda informuoti ir šviesti ugdytinių tėvus, bendruomenę, visuomenę.

1.3. Mokytojų ir kitų specialistų pasirengimas

Visi ugdytojai (priešmokyklinio ugdymo pedagogai, auklėtojos, muzikos pedagogas, neformaliojo ugdymo kūno kultūros mokytojas, logopedas, psichologas, socialinis pedagogas) kvalifikuoti, turi aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą, integruoto ugdymo bei komandinio darbo praktiką. Paskatinti šių dienų iššūkių, pedagogai įgijo ir

tobulina šiuos gebėjimus: suvokti esminius ugdymo turinio dalykus; tirti, planuoti, numatyti ugdymo strategijas, jas įgyvendinti; ugdymo realybėje sukurti pedagoginę sąveiką; sumaniai ir kūrybiškai derinti ugdymo metodus; individualizuoti ir diferencijuoti ugdymą; apibendrinti pedagoginę patirtį; dirbti komandoje. Problemas geba spręsti projektiniu metodu. Pedagogai ir specialistai glaudžiai bendradarbiauja tarpusavyje: integruoja veiklas (muzika ir dailė; dailė ir vaidyba; kalba ir dailė; muzika ir kalba ir kt.). Palanki ikimokyklinio ugdymo auklėtojo, meninio ugdymo ir kitų pedagogų bei specialistų sąveika su vaiku turi lemiamą įtaką vaiko savijautai ir jo įgyjamai patirčiai. Ikimokyklinio ugdymo auklėtojas sprendimus dėl vaikų ugdymosi rezultatų, turinio ir jo organizavimo, vaikų pasiekimų vertinimo priima kartu su tėvais, kitais ugdymo įstaigos pedagogais ir specialistais.

Pedagogai inicijuoja, organizuoja ir dalyvauja mikrorajono, Kauno miesto ir respublikos mastu organizuojamuose renginiuose bei Kauno miesto ikimokyklinių įstaigų metodinių centrų ir draugijų veikloje (akcijos, parodos, konkursai, šventės, projektai).

Vaikų ugdymo procese akcentuojami esminiai pedagogo veiklos principai ir uždaviniai:

- kurti žaidybines aplinką – paruošti saugią vietą veiklai, parinkti priemones, žaislus;
- skatinti vaikus žaisti, žaisti kartu su jais;
- įsiklausyti į vaikų siūlomą žaidimų tematiką, padėti pasirinkti žaislus, žaidimus;
- ieškoti vaikų veiklai motyvavimo priemonių;
- savo pavyzdžiu rodyti kaip bendrauti: pasisveikinti, padėkoti, paprašyti, pagirti, atsiprašyti;
- inspiruoti (pasiūlyti idėją, sudominti trumpalaikiais ir ilgalaikiais gamtos stebėjimais, sukurti problemine situacija, paskaityti literatūros kūrinį, paprašyti vaikų pagalbos ir kt.) vaikų veiklą mažomis grupelėmis;
- taikyti vaikų veikloje informacines komunikacines technologijas;
- supažindinti vaikus su įvairiais mokymosi būdais, skatinti vaikus rinktis ir išbandyti įvairias priemones, eksperimentuoti;
- turtinti vaiko patirtį: pokalbiai vaikams aktualiomis temomis, išvykos, stebėjimai, grožinės literatūros, tautosakos skaitymas, paveikslėlių žiūrėjimas, matytų televizijos laidų, filmų aptarimas, vaikų teatro pasirodymų organizavimas;
- skatinti vaikų savarankiškumą;
- organizuoti judrius ir ramesnius žaidimus, estafetes, varžytuves, sporto, sveikatinimo pramogas, akcijas;
- sužadinti vaiko kūrybiškumą;
- rengti kartu su vaikais vaikų darbėlių parodėles;
- skatinti vaikų pirmuosius, savarankiškus dorovinius bei estetinius vertinimus;
- stebėti, fiksuoti, analizuoti vaikų veiklą;
- supažindinti tėvus su vaiko gebėjimais ir pasiekimais.

1.4. Įstaigos savitumas

Lopšelis-darželis „Vaidilutė“ įsikūręs regione, kuriame yra Draugystės parkas. Netoli lopšelio-darželio yra „Girstupio“ kultūros rūmai, Kovo 11-osios, V. Kuprevičiaus pagrindinės mokyklos, „Berželio“ biblioteka, „Girstos“ bendruomenės centras, Žaliakalnio seniūnija. Visa tai sukuria savitą socialinę ir kultūrinę regiono aplinką, kuri daro įtaką ugdymo(si) procesui:

- vaikai dažnai lankosi Draugystės parke, kuriuose vedamos ugdomosios veiklos, valandėlės;
- rengia kūrybinių darbėlių parodas Kauno „Berželio“ bibliotekoje;
- dalyvauja „Girstos“ bendruomenės organizuojamuose šventėse „Girstučio“ kultūros rūmuose;
- lankydami darželį vaikai apsilanko Kovo 11-osios ir V. Kuprevičiaus pagrindinėse mokyklose: susipažįsta su mokytojais, mokiniais, dalyvauja mokyklose organizuojamuose renginiuose.

Įstaiga yra atvira ir plėtoja partnerystės ryšius su Kauno pedagogų kvalifikacijos centru, su kitais lopšeliuose-darželiuose esančiais konsultaciniais korekciniais centrais, lopšeliais-darželiais „Girstutis“, „Malūnėlis“, „Saulutė“, Kauno Kovo 11-osios, S. Daukanto pagrindinėmis mokyklomis, Kauno marių regioniniu parku, Lietuvos zoologijos sodu, Pedagogine-psichologine tarnyba.

Užtikrinant Švietimo sistemos lygių galimybių principą, teikiamos socioedukacinės paslaugos vaikams, augantiems įvairaus socialinio statuso ir tautybių šeimose: studentų, mišrios (dvikalbės), išsituokusios, socialiai remtinios, daugiavaikės šeimos, vaikai auginami vienišų mamų ar tėvelių, senelių ar globėjų auginami vaikai. Integruojami vaikai: turintys kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų; turintys nežymių ir vidutinių specialiųjų ugdymosi poreikių dėl judesio ir padėties sutrikimų, lėtesnės psichinės raidos ar kitų raidos sutrikimų. Korekcinę pagalbą vaikams ir konsultacijas tėvams teikia logopedas, neformaliojo ugdymo kūno kultūros mokytojas, muzikos pedagogas, vyriausioji slaugytoja, psichologas, socialinis pedagogas. Darželio grupės atviros tėvams, broliukams ir

sesutėms. Šeimos nariai visada laukiami grupėse, kviečiami dalyvauti kasdieninėje vaikų veikloje, šventėse, išvykose. Vietos bendruomenė propaguoja sveikos gyvensenos principus ir juos taiko organizuojant ugdomąjį procesą.

Programą numatome atnaujinti atsiradus poreikiui.

1.5. Požiūris į vaiką ir jo ugdymą

Ugdymas organizuojamas vadovaujantis humanistinės pedagogikos holistiniu (visuminiu) požiūriu į ugdomą asmenybę jos saviraidos procese. Humanistinė pedagogika vaiką priima tokį, koks jis yra. Esminė priemonė tikslui pasiekti yra bendravimas, kuris teikia vaikams kasdienį džiaugsmą, stiprina jų asmenybę, dovanoja jiems pasirinkimo laisvę, įžiebia bendradarbiavimą.

Ugdymas nukreiptas į vaiko individualią pažangą be prigimčiai svetimos prievartos ir visų su ja tiesiogiai susijusių priemonių. Ikimokykliniame amžiuje turime sukurti prielaidas vaiko aukštesniųjų mąstymo gebėjimų plėtočiai. Vaikas turėtų ugdytis atrasdamas, aiškindamasis, lygindamas, tyrinėdamas, darydamas išvadas, t. y. mąstydamas.

II. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

Visuminio integralaus ugdymo principas – ikimokykliniame amžiuje sudaromos sąlygos skleisti visoms vaiko prigimtiniams galioms: fizinėms, psichinėms ir dvasinėms. Ugdymo turinys yra vientisas ir neskaidomas, užtikrinama visų ugdymo sričių darna.

Individualizavimo principas – vadovaujamosi samprata, kad visi vaikai yra skirtingi: skiriasi pažinimo procesų tempas ir būdai, poreikiai, gebėjimai, patirtis ir asmeninės savybės. Kiekvienas vaikas auga ir tobulėja savo tempu ir ritmu. Žinant ikimokyklinio amžiaus vaikų raidos ypatumus, atliekant tikslingus stebėjimus bei taikant kitus vaiko pažinimo metodus, pripažįstama ir puoselėjama vaiko individualybė; visiems lopšelių-darželių lankantiems vaikams sudaromos galimybės ugdytis pagal savo gebėjimus, poreikius, amžių, parenkant metodus, turinį, pritaikant aplinką.

Humaniškumo-demokratiškumo principas - pedagogai ir visa įstaigos bendruomenė gerbia vaiką, kaip asmenybę, domisi jo poreikiais, sudaro sąlygas pasakyti savo nuomonę, rinktis, ką jis norėtų veikti, pripažįsta teisę būti skirtingu, sudarant sąlygas visuminiam įvairių vaiko galių plėtojimui, ypač daug dėmesio skiria dorinių ir kitų vertybių ugdymui(si) nuo mažens.

Tęstinumo principas – programa orientuota į šeimoje pradėto pozityvaus vaiko ugdymo(si) tęsą bei dera su Priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa.

Sveikatingumo principas laiduoja vaikui fiziškai ir psichologiškai saugią aplinką. Vadovaujantis šiuo principu, vaikas ugdomi nuostatą savarankiškai laikytis asmens higienos, aktyvios veiklos, poilsio ir maitinimosi ritmo, įgyja sveikos gyvensenos įgūdžių, pratinasi saugoti savo ir kitų fizinę bei psichinę sveikatą, švarinti aplinką, saugiai jaustis ir elgtis artimiausioje aplinkoje. Pedagogai siekia sukurti gerą mikroklimatą grupėse, sveiką ir saugią aplinką visoje įstaigoje. Tėvai įsipareigoja puoselėti sveikos gyvensenos tradicijas namų aplinkoje.

Tautiškumo principas – išlaikoma pusiausvyra tarp lietuvių liaudies tradicijų, papročių ir naujovių, suvokiant jų tarpusavio darną, skatinant kūrybinį tradicijos tęstinumą bei ugdant tautinį ir pilietinį sąmoningumą.

Sistemiškumo ir nuoseklumo – ugdymas moksliskai pagrįstas: einama nuo lengvo prie sunkaus, nuo žinomo prie nežinomo.

III. TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Tikslas – atsižvelgiant į vaiko prigimtines galias, jo individualią patirtį, vadovaujantis raidos dėsniniais, padėti vaikui išsiugdyti savarankiškumo, sveikos gyvensenos, pozityvaus bendravimo su suaugusiais ir vaikais, kūrybiškumo, aplinkos ir savo šalies pažinimo, mokėjimo mokytis pradmenis.

Uždaviniai. Atsižvelgiant į kiekvieno vaiko unikumą bei poreikius, užtikrinant saugią, ugdymą skatinančią aplinką, dialogiška sąveika grindžiamą tikslingą ugdymą ir spontanišką vaiko ugdymąsi, pasiekti, kad vaikas:

- plėtotų individualias fizines, socialines, pažinimo, kalbos ir bendravimo, kūrybines galias, pažintų ir išreikštų save;
- pozityviai bendradarbiautų su suaugusiais ir vaikais, mokytųsi spręsti kasdienes problemas, atsižvelgti į savo ir kitų ketinimus, veiksmų pasekmes;
- aktyviai dalyvautų ir kūrybiškai išreikštų save šeimos, ugdymo įstaigos ir vietos bendruomenės gyvenime;

- mokytojai pažinti ir veikti: žaistų, keltų klausimus, tyrinėti, rinkęsi veiklos būdus ir priemones, samprotautų apie tai, ko išmoko, numatytų tolesnės veiklos žingsnius.

IV. UGDYMO TURINYS, METODAI, PRIEMONĖS

Įstaigoje **ugdymo turinys** suprantamas, kaip procesas, kurio metu išskiriami du ugdymo turinio lygmenys: planuojamas ugdymo turinys – esminė ugdymo nuostata bei esminis gebėjimas ir įgyvendintas ugdymo turinys – įgyti vaikų gebėjimai. Juo siekiama atskleisti vaikui žinių pasaulį, vystyti jo įvairius gebėjimus bei įgūdžius ir formuoti vertybines nuostatas. Formuojamos vertybės: gailestis ir atjauta, bendradarbiavimas, drąsa, kantrybė, dora, paslaugumas, humoras, savarankiškumas, pagarba ir pasitikėjimas, atsakomybė, kūrybiškumas, tolerancija. Savo tautos kultūros suvokimas taip pat vertybė, todėl ugdymo turinyje išskiriamos tam tikros svarbios tautai datos, šventės ir kt.

Vertybės	Teminiai pašnekesiai
Gailestis ir atjauta – noras padėti kitam	Gailestis ir atjauta žmogui. Gailestis ir atjauta augalui. Gailestis ir atjauta gyvūnui.
Bendradarbiavimas–visų mūsų pastangos bendram tikslui pasiekti.	Draugystė. Bendrų žaidimų taisyklės. Visi kartu galim didelius darbus nudirbti.
Drąsa–savo baimės nugalėjimas, pilnavertiškumas.	Realios baimės ir pavojai. Įsivaizduojamos baimės ir kaip jų atsikratyti.
Kantrybė – savo norų ir veiksmų valdymas.	Kai vienas kalba, kiti klauso. Pradėtą darbą reikia pabaigti. Šventės laukimas ir pasiruošimas jai. Rezultato kartais reikia ilgai laukti (pvz., kol duona ant stalo atkeliauja ar iš grūdelio augalas užauga ir pan.).
Dora – sąžiningas, teisingas elgesys.	Pažadą tesėk. Apgaulė siekiant naudos.
Paslaugumas – pagalba kitiems.	Pagalba draugui. Pagalba jaunesniam vaikui. Pagalba senam žmogui. Pagalba šeimos nariams, darželio darbuotojams.
Humoras – linksmumas, pasijuokimas iš savęs ar keistų reiškinių, situacijų.	Tikrovė ir fantazija. Pokštai.
Savarankiškumas – aš pasitikiu savimi, jau daug ką galiu padaryti pats.	Savęs pažinimas. Savitvarka ir asmens higiena. Saugumas gatvėje, butyje, gamtoje. Sveikas gyvenimo būdas: maistas, judėjimas, žalingi įpročiai, pavojai.
Pagarba ir pasididžiavimas – jausti džiaugsmą, pasitenkinimą.	Mano pasiekimai. Pagarba žmogui ir jo poelgiams. Pagarba šeimai. Pasididžiavimas gimtine.
Atsakomybė – būti patikimam ir vertam pasitikėjimo.	Vaiko ir suaugusiojo teisės ir pareigos. Tarptautinė vaikų gynimo diena. Atsakomybė už gyvūną (augintinį)
Kūrybiškumas – mąstymas kitaip, kūryba.	Išradingas daiktų pritaikymas. Išradingas meninių priemonių pritaikymas. Tarptautinė teatro diena.
Tolerancija – objektyvus kito žmogaus, įsitikinimų, papročių vertinimas.	Žmonių panašumai ir skirtumai. Mano ir kitų jausmai. Šeimos tradicijos.
Tautinė kultūra – tradicijų, papročių pažinimas ir išgyvenimas.	Mykolinės, Vėlinės, Adventas, Kalėdos, Trys karaliai, Lietuvos Nepriklausomybės ir Valstybės atkūrimo dienos, Užgavėnės, Kaziuko mugė, Velykos, Gandrinės, Sekminės.

Lopšelio-darželio „Vaidilutė“ ikimokyklinio ugdymo programoje numatytas ugdymo turinys - orientyras, nevaržantis pedagogo, leidžiantis jam kūrybingai organizuoti savo veiklą, ją įvertinti ir koreguoti, atsižvelgiant į kiekvieno vaiko amžių, jo patirtį, vaiko bei grupės individualumą. Ugdymo būdus bei metodus pedagogai gali laisvai rinkti, lanksčiai, kūrybiškai taikyti siūlomą ugdymo turinį: planuoti veiklą, parinkti ugdomąją medžiagą ir pan. Lopšelio-darželio „Vaidilutė“ ugdymo programą papildome projektine veikla. Projektai numatomi, keičiami, atsižvelgiant į vaikų amžių, poreikius pedagogų ir tėvų lūkesčius.

Įstaigos ugdymo turinys sudarytas atsižvelgiant į Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašo rekomendacijas („Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtra“ (2013), Nr. VP1-2.3-ŠMM-03-V-02-001).

Ikimokyklinės programos turinyje išskirtos penkios vaikų ugdymosi kryptys:

1. fizinis ugdymasis;
2. socialinis ir emocinis ugdymasis;
3. kalbos ir komunikavimo ugdymasis;
4. pažinimo ugdymasis;
5. meninis ugdymasis.

5-ios vaiko ugdymosi kryptys sudarytos iš 18-kos vaiko pasiekimų sričių, kurios aprašytos Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše. Ugdymo turinyje, trumpuose aprašymuose, atskleidžiamos svarbiausios vaiko ugdymosi kryptų ir pasiekimų sričių charakteristikos. Atsižvelgiant į vaiko amžių, kiekvienoje pasiekimų srityje numatyti ugdymosi sėkmei aktualiausi gebėjimai ir pateikti vaikų veiksenų pavyzdžiai. Ikimokyklinės programos vaikų ugdymo turinyje išskiriami vaiko gebėjimai, kuriuos turėtų įgyti 2–3 m. vaikas (ankstyvasis amžius) ir 4–6 m. vaikas (ikimokyklinis amžius). Taip pat programoje išskirti brandesnių vaikų ugdymosi gebėjimai ir kiti vaikų pasiekimai, kurie integruojami į visas ugdymosi sritis. Išskirti gebėjimai padės pedagogams įvertinti individualią vaikų pažangą.

UGDYMOSI KRYPTYS (Kompetencijos pagal Priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programą)	VAIKO PASIEKIMAI (pagal Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašą)
Sveikatos saugojimo (fizinis ugdymasis)	kasdieninio gyvenimo įgūdžiai fizinis aktyvumas savireguliacija ir savikontrolė
Socialinė (socialinis ir emocinis ugdymasis)	emocijų suvokimas ir raiška savireguliacija ir savikontrolė savivoka ir savigarba santykiai su suaugusiaisiais santykiai su bendraamžiais iniciatyvumas ir atkaklumas problemų sprendimas
Komunikavimo (kalbos ir komunikavimo ugdymasis)	sakytinė kalba rašytinė kalba savireguliacija ir savikontrolė meninė raiška
Pažinimo (pažinimo ugdymasis)	aplinkos pažinimas skaičiavimas ir matavimas tyrinėjimas problemų sprendimas iniciatyvumas ir atkaklumas mokėjimas mokytis
Meninė (meninis ugdymasis)	meninė raiška estetinis suvokimas kūrybiškumas

Vaikų pasiekimų sričių tęstinumą garantuoja Priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa, kurioje numatomas vaiko ugdymas pagal penkias kompetencijas: socialinę, pažinimo, komunikavimo, sveikatos saugojimo, meninę.

4.1. VAIKŲ UGDYMOŠI KRYPTYS

FIZINIS UGDYMASIS

1. KASDIENINIO GYVENIMO ĮGŪDŽIAI

Kasdienio gyvenimo įgūdžiai yra labai svarbūs kiekvienam žmogui. Tai vaiko sveikatai saugoti ir stiprinti būtini įpročiai ir elgesys. Vaikai jų neturėdami yra nuolat priklausomi nuo kitų žmonių. Pagrindinės sritys, rodančios vaiko kasdienio gyvenimo įgūdžius, yra gebėjimas: valgyti ir gerti, elgtis prie stalo; praustis; apsirengti ir nusirengti ir t.t. Tačiau programoje į vaikų kasdieninio gyvenimo įgūdžių ugdymąsi žiūrima plačiau - padedama vaikui perimti svarbius sveikos gyvensenos įgūdžius: savęs pažinimo, savitvarkos, tinkamo maitinimosi, saugaus elgesio, sveikatos saugojimo ir stiprinimo. Gyvenimo įgūdžiai – tai gebėjimai prisitaikyti kolektyve ir elgtis pozityviai. Kasdienio gyvenimo įgūdžių srityje vaikui ugdantis tobulėja: vaiko asmeniniai valgymo, mitybos įgūdžiai; kūno švaros ir aplinkos tvarkos palaikymo įgūdžiai; saugaus elgesio įgūdžiai; taisyklinga kūno laikysena.

Kasdienio gyvenimo įgūdžių srities pasiekimai				
3 žingsnis	4 žingsnis	5 žingsnis	6 žingsnis	7 žingsnis
Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti. Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia. Padedamas bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. Pats nueina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. Padeda vieną, kitą daiktą į vietą.	Dažniausiai taisyklingai naudojami stalo įrankiais. Dažniausiai savarankiškai naudojami tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs. Siek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus.	Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojami stalo įrankiais. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto veidą. Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai. Stengiasi saugoti save ir kitus.	Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, vieną kitą – kurio vartojimą reikėtų riboti. Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir žaidimo vietą. Savarankiškai ar priminus laikosi saugaus elgesio taisyklių. Suaugusiųjų padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus.	Valgo tvarkingai. Jaučia, kada alkanas, kada pasisotino. Dažniausiai savarankiškai prausiasi, šukuojasi. Savarankiškai serviruoja ir tvarko stalą. Savarankiškai pasirenka drabužius ir avalynę pagal oro sąlygas. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, ar kelyje.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
Ankstyvasis amžius (2-3 m.)		Ikimokyklinis amžius (3-6 m.)		
Bando savarankiškai praustis, šluostytis, rengtis; nešioja, sodina, guldo, vežioja didelius minkštus žaislus; pavalgius, nusineša savo puodelį; padeda auklėtojui sutvarkyti grupę; dalyvauja „Sveikuolio Kiškio vaišėse“: graužia morkytę, kopūsto lapą, skanauja svogūną ir pan..		Rengia, šukuoja, prausia lėles, žaidžia didaktinėmis priemonėmis (segiojimas, rišimas, varstymas); pratinasi savarankiškai susitvarkyti savo žaidimų vietas. Pedagogas visada pastebi ir pasidžiaugia vaikų gerais darbais. aiškinasi kokia apranga, avalynė kokiam orui skirta, kad tinkamai rengdamiesi ir avėdami geriau jaučiamės (nesukaistame, nesušalame); dėlioja paveikslėlius „Kada kaip rengiamės?“; vaikai skatinami įsiklausyti į savo kūno pojūčius ir pajauti skirtumą tarp švarių ir nešvarių rankų, kūno, drabužių ir batų; dalyvauja probleminiuose pokalbiuose (pvz. („Kodėl reikia laikytis higienos?“, „Kaip prižiūrėti dantukus?“, „Kaip elgtis gatvėje?“, ir t.t.); aptaria saugaus elgesio taisyklės. Vaikai nuteikiami saugiai naudotis veiklai skirtais aštriais įrankiais, aptariama triukšmo įtaka vaiko fizinei ir psichinei sveikatai. vaikai skatinami valgyti tvarkingai, naudojant stalo įrankius. Diskutuojama, kurie produktai yra sveiki, o kurių vartojimą reikėtų riboti; kuria plakatus „Sveikas maistas“, „Blogi įpročiai“, „Kur kreiptis pagalbos?“ ir pan.; žino ne tik savo, bet ir gyvūnėlių tvarkymosi, gražinimosi paslaptis; su tėveliais kuria „Sveikuolių receptus“;		

Rekomenduojama metodinė literatūra:

1. Kauno miesto visuomenės sveikatos biuras. Higienos įgūdžių ugdymas ir helmintozių profilaktika. Kaunas, 2012.
2. Bulotaitė, V. Gudžinskienė, O. Monkevičienė ir kt. *Gyvenimo įgūdžių ugdymas*. Vilnius, 2004;
3. A. Petrauskienė, A. Zaborskis. *Aukime sveiki*. Kaunas, 2000;
4. E. Adaškevičienė. *Mažųjų sporto abėcėlė*. Kaunas, 1990

2. FIZINIS AKTYVUMAS

Fizinis aktyvumas, judėjimas yra vienas iš svarbiausių prigimtinių vaiko poreikių, todėl būtina skatinti tiek spontanišką, tiek pedagogo tikslingai inicijuojamą vaiko fizinį aktyvumą. Fizinis aktyvumas užtikrina stambiosios motorikos įgūdžių, tokių kaip ėjimas, bėgimas, šokinėjimas, pusiausvyros išlaikymas judant, laipiojimas aukštyn ir žemyn, važinėjimas triratuku, dviratuku, ugdymąsi. Fizinis aktyvumas skatina fizinių vaiko savybių, tokių kaip vikrumas, lankstumas, ištvermė, greitumas, judesių koordinacija, pusiausvyra, ugdymąsi. Aktyvi vaikų veikla skatina smulkiosios motorikos įgūdžių, tokių kaip pirštų, delno, riešo, koordinuotų akių ir rankos judesių, gebėjimo naudoti piešimo, rašymo priemones, kirpti žirkles, ugdymąsi.

Fizinio aktyvumo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- stambiosios motorikos įgūdžiai ir fizinės savybės;
- smulkiosios motorikos įgūdžiai, rankų-akių koordinacija.

Fizinio aktyvumo srities pasiekimai

3 žingsnis	4 žingsnis	5 žingsnis	6 žingsnis	7 žingsnis
<p>Pastovi ant vienos kojos (3-4 ssekundes). Tikslingai, skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25-30 cm) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu, laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklo. Atsispirdamas abiem kojom pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka per liniją. Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius.</p>	<p>Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyn-žemyn, šokinėja abiem kojom ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštino. Mina ir vairuoja triratuką. Tiksliau atlieka judesius ranka (mojuoja, plasnoja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja. Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (atgnyba, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų).</p>	<p>Eina pristatant pėdą prie pėdos, pakaitiniu prastatomuoju žingsniu, aukštai keliant kelius, atliekant judesius rankomis, judant vingiais. Bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. šokinėja abiem kojom vietoje ir judant pirmyn, ant vienos kojos, šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka pasiekdamas daiktą. Meta, spiria kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį, tiksliau gauda, mušinėja. Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisylingai. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka (veria smulkius daiktus, sega sagas). Įsisupa ir supasi sūpynėmis.</p>	<p>Eina ratu, poroje, prasilenkiant, gyvatėle, atbulomis, šonu. Bėga prastatomuoju, pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos, judant pirmyn, šoka į tolį, į aukštį, važiuoja dviračiu. Su kamuoliu atlieka sporto žaidimų elementus, žaidžia komandomis, derindami veiksmus. Važiuoja dviračiu. Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles.</p>	<p>Eina keisdamas greitį, staigiai sustoja, greitai pajuda iš vietos. Išlaiko saugų atstumą eidamas, bėgdamas šalia draugo, būryje. Bėga derindamas du ar daugiau judesių (bėga ir varosi, spiria kamuolį, bėga ir mojuoja rankomis, kaspinais). Šokinėja derindami du skirtingus rankų ir kojų judesius (šoka per virvutę, per lanką, juda su šokinėjimo kamuoliu, suka lanką). Varosi kamuolį, meta į krepšį, spiria į vartus. Pieštuką bei žirkles laiko taisyklingai, kerpa gana tiksliai, sulenkia popieriaus lapą per pusę, į keturias dalis. Tiksliai kopijuoja formas, raides.</p>

Vaiko veiksenų pavyzdžiai	
Ankstyvasis amžius (2-3 m.)	Ikimokyklinis amžius (3-6 m.)
<p>Nusileidžia čiuožyne, supasi sūpuoklėse; eina savo paties pėdsakais smėlyje, sniege; laisvai laksto po kiemą, salę - sustoja išgirdus garsinį signalą (plojimą rankomis, varpelio skambėjimą); ropoja; prašliaužia pro kliūtis; perlipa, perlenda per įvairias kliūtis vaikui patogiu būdu; paridena kamuolį pirmyn ir stengiasi jį pavyti; sportuoja netradicinėje aplinkoje (darželio kieme); pučia ir gauda plunksnas; žaidžia žaidimą „Kas tyliau nueis?“.</p>	<p>Bėgioja keičiant kryptį; tempą; žaidžia gaudynes su draugais; šokinėja abiem kojom vietoje, lengvai judant pirmyn; aipioja pasviromis kopėtėlėmis, gimnastikos sienele; rungtyniauja estafetėse; važinėjasi rogutėmis nuo kalniuko; dalyvauja mankštose; karmo paveikslėlius iš reklaminių žurnalų; žaidžia orientacinius žaidimus; piešia ir išsikerpa varžybų atributiką (taikinius, vėliavėles ir pan.); žaidžia judrius žaidimus: „Gandras ir varlės“, „Kas pagaus pelytę?“, „Daryk kaip aš“, „Aukščiau žemės“ ir pan.; žaidžia trikrepsį, futbolą ir kt.; dalyvauja sveikatos ugdymo akcijose, pramogose, projektuose.</p>

SOCIALINIS IR EMOCINIS UGDYMASIS

3. EMOCIJŲ SUVOKIMAS IR RAIŠKA

Įvairias emocijas – džiaugsmą, pyktį, liūdesį, pavydą, gėdą, kaltę, meilę – vaikai jaučia nuo kūdikystės. Emocinėms būsenoms būdingas sužadėjimas, kurį vaikai jaučia fiziškai – kaip energiją slopinantį sunkumą, dažną ar ramų širdies plakimą ir kt. Šioms būsenoms būdinga išorinė raiška, t.y. išoriniai emocijų ženklai (šypsena, suraukti antakiai, sugniaužti kumščiai ir kt.), ir veiksmai, poelgiai, t. y. kitam pasakyti žodžiai, santūrus ar agresyvūs veiksmai. Emocinėms būsenoms taip pat būdinga sąmoningai jas išgyventi – bandyti susivokti, ką ir dėl ko jauti, kokios emocijos ar jausmai užvaldė, gebėti tai išreikšti žodžiais, pasakyti kitam. Ikimokykliniame amžiuje vaikas siekia būti pripažintas ir gerbiamas toks, koks jis yra. Vaiko gera savijauta kolektyve (grupėje ar kt. aplinkoje) lemia jo savivoką ir savigarbą, emocijas ir jų raišką, savireguliaciją ir santykius su aplinkiniais žmonėmis. Todėl didelis dėmesys skiriamas doriniam ugdymui - kur gėris ir blogis nėra savaiminiai procesai, bet priklauso nuo vaiko ugdymosi, suvokimo ir saviraiškos.

Emocijų suvokimo ir raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja: savo jausmų raiška, suvokimas ir pavadinimas; kitų žmonių jausmų atpažinimas ir tinkamas reagavimas į juos; savo bei kitų nuotaikų ir jausmų apmąstymas.

Fizinio aktyvumo srities pasiekimai				
3 žingsnis	4 žingsnis	5 žingsnis	6 žingsnis	7 žingsnis
<p>Pradeda atpažinti ką jaučia, naudoti emocijų raiškos žodelius. Turi savus emocijų raiškos būdus. Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoja.</p>	<p>Pradeda suprasti, kad skirtingose situacijose jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu veiksmai, poza. Pavadina pagrindines emocijas. Atpažįsta kitų emocijas pagal elgesį, veido išraišką. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, dažnai tinkamai į juos reaguoja (stengiasi paguosti, padėti). Pradeda suprasti, kad jo ir kitų emocijos gali skirtis.</p>	<p>Atpažįsta bei pavadina savo jausmus ir įvardija situacijas, kuriose jie kilo. Geriau supranta ne tik kitų jausmus, bet ir situacijas, kuriose kyla (pakviečia žaisti nuliūdusį). Pradeda kalbėtis apie jausmus su kitais – pasako ar paklausia, kodėl pyksta, kodėl verkia.</p>	<p>Apibūdina jausmus sukėlusias situacijas ir priežastis. Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas, pastebi nuskriaustą, nusiminusį ir dažniausiai geranoriškai stengiasi jam padėti. Pradeda kalbėtis apie tai, kas gali padėti pasijusti geriau, jei sei nusiminęs, piktas.</p>	<p>Domisi savo ir kitų emocijomis, jausmais, bei jų išraiška. Atpažįsta ir įvardija ne tik savo jausmus, bet ir nuotaikas bei jų priežastis. Atpažįsta kitų emocijas ir jausmus, bando į juos atsiliepti (paguosti, užjausti), keisti savo elgesį (susilaikyti, neskaudinti, susitaikyti, atsižvelgti į kito norus). Numato, kaip jaustųsi pats ar kitas įvairiose situacijose</p>

Vaiko veiksenų pavyzdžiai	
Ankstyvasis amžius (2-3 m.)	Ikimokyklinis amžius (3-6 m.)
Veido išraiška parodo „aš piktas/aš linksmas“; apžiūrinėja emocijas paveikslėliuose ir bando įvardinti; lesina paukštelius ir kartu su auklėtoja gamina paukšteliams lesyklėles; žaidžia žaidimą „Meškiukui skauda“.	Kūno išraiška pavaizduoja jausmus (vaidyba); žaidžia žaidimą „Papasakok be žodžių“; dėlioja simbolines nuotaikų korteles; klausosi vaikų balsų įrašų, iš kurių sprendžia, kokios jie nuotaikos: linksmi, liūdni, pikti, ramūs ir pan.; sudeda siužetus (geri ir blogi poelgiai) iš 2 – 4 paveikslėlių; prieš veidrodį žaidžia mimikos žaidimus – įvardina emocijas; dalyvauja gerumo akcijose.

4. SAVIREGULIACIJA IR SAVIKONTROLĖ

Vaikystėje savikontrolei aktualūs du procesai: asmeninė vidinė kontrolė ir išorinė kontrolė. Asmeninės vidinės kontrolės jausmas – tai jausmaskad mes patys kontroliuojame savo gyvenimo aplinkybes. Išorinės kontrolės jausmas – manymas, kad mūsų gyvenimą valdo sėkmingai ar nesėkmingai susiklosčiusių aplinkybių visuma ar kitų veiksmai. Ikimokyklinio amžiaus vaikai iš peadžių natūraliai priklauso nuo suaugusiųjų, t.y. išorės kontrolės, tačiau ugdydamiesi vis labiau suvokia, kad patys gali kontroliuoti daugelį savo gyvenimo situacijų. Savireguliacija ir savikontrolė suvokiama kaip ikimokyklinuko savitvarda – savo jausmų kontrolė valdant stresą; savo impulsų tvardymas, išvermingumas susidūrus su sunkumais; tinkama emocijų raiška; asmeninių tikslų iškėlimas ir tikslingas jų siekimas. Savireguliacijos ir savikontrolės srityje vaikui ugdantis tobulėja: gebėjimas nusiraminti, atsipalaiduoti; jausmų raiška tinkamais būdais; gebėjimas laikytis susitarimų, taisyklių.

Savireguliacijos ir savikontrolės srities pasiekimai				
3 žingsnis	4 žingsnis	5 žingsnis	6 žingsnis	7 žingsnis
Bando laikytis nusistovėjusios tvarkos, suaugusiųjų prašymų ir draudimų. Bando kontroliuoti savo elgesį. Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdiene tvarka bei ritualais. Jeigu kas nepatinka, neina šalin, atsisako bendros tvarkos. Atkakliai reiškia norus ir ketinimus, išbando įvairius konfliktų sprendimo ir savo interesų gynimo būdus. Kartoja veiklą, kol pasiekia numatyto rezultato.	Nusiramina, kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudina, suaugusiojo komentarus. Nuolat primenant ir ekdamas suaugusiojo ir kitų vaikų pavyzdžiu laikosi žaidimo taisyklių, susitarimo ir grupėje numatytos tvarkos. Pradeda valdyti savo emocijų raiškos intensyvumąproklauso omai nuo situacijos. Paklaustas ramioje situacijoje pasko galimas savo ar kito asmens netinkamo elgesio pasekmes.	Nusiramina, atsipalaiduoja pabuvęs vienas, kalbėdamasis su kitais, klausydamas ramios muzikos. Vis dažniau jausmus reiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmis. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes. Retkarčiais primenamas laikosi tvarkos ir žaidimų taisyklių. Pats primena kitiems tinkamo elgesio taisykles ir bando jų laikytis be suaugusiojo.	Taiko įvairesnius nusiramino būdus: sutelkia dėmesį klausymui, stebėjimui, veiklai. Išsako savo mintis, norus ir poreikius. Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeičių. Kontroliuoja, geba valdyti savo elgesį, staigų pyktį, agresijas. Taikiai sprendžia konfliktus. Supranta susitarimų, taisyklių prasmę ir naudingumą ir dažniausiai savarankiškai jų laikosi. Priima dienos ritmo pasikeitimus.	Ieško pagalbos stresinėje situacijoje (suvokia, jog patekus į bėdą būtina prašyti pagalbos). Supranta taisyklių, susitarimų prasmę. Išsako savo nuomonę, tariasi, svarsto. Taiko kelis skirtingus kitiems priimtinius emocijų ir jausmų reiškimo būdus. Numato, kaip jaustųsi pats ar kitas asmuo įvairiose situacijose.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
Ankstyvasis amžius (2-3 m.)	Ikimokyklinis amžius (3-6 m.)			
Žaidžia žaidimą „Diena – naktis“ (pojūčiai užmerktomis ir atmerktomis akimis); apkabina, paglosto draugą, kai jam liūdna; dalyvauja ne tik grupės, bet ir užgrupinėje veikloje (muzika, dailė, sportas); žaidžia nusiramino žaidimą „Pagalvok“.	Dalyvauja probleminiuose pokalbiuose (pvz. „Ką daryti, kai supyksti?“, „Norai ir jų valdymas“ ir t.t.); kartu su auklėtoja kuria grupės elgesio taisykles; žaidžia „Taikos ratelį“; sprendžia probleminius klausimus: „Ar geras žodis sušildo?“, „Kaip suderinti savo ir draugo norus?“ ir pan.			

5. SAVIVOKA IR SAVIGARBA

Vaiko savivoka ir savigarba yra svarbiausias jo asmenybės raidos komponentas. Jį sudaro keli pagrindiniai aspektai: savivoka, savivaizdis, savigarba. Savivoka – tai savo buvimo (aš esu, buvau, būsiu), atskirumo nuo kitų, unikumo, asmeninio, lytinio, tautinio tapatumo jausmas. Savivaizdis – tai savo kūno, fizinės išvaizdos, jausmų, minčių, norų, ketinimų, savybių gebėjimų, veiklos, ryšių su šeimos, grupės, bendruomenės nariais supratimas ir gebėjimas apie juos kalbėti. Savigarba – tai santykis su savimi, pasitikėjimas savimi ir savo gebėjimais, didžiavimasis savimi ir tikėjimas, kad kiti tave vertina palankiai. Ugdantis savivoką ir savigarbą stiprėja: vaiko asmens tapatumo jausmas; bendrumo su šeima, grupe, tautinio tapatumo jausmas; pozityvus savęs vertinimas. Ypatingas dėmesys skiriamas ikimokyklinuko savivokos ir savigarbos ugdymui(si) – tiksliai savo jausmų, interesų, vertybių ir teigiamų asmeninių ypatybių vertinimui. Nes tik teisingai save įsivertinant susiformuoja pasitikėjimo savimi jausmas.

Savivokos ir savigarbos srities pasiekimai				
3 žingsnis	4 žingsnis	5 žingsnis	6 žingsnis	7 žingsnis
Kalba pirmuoju asmeniu „aš“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasko ką daro, ką turi. Pasako kas jis yra – berniukas ar mergaitė. Pavadina 5-6 kūno dalis. Didžiuojasi tuo, ką turi ir gali padaryti.	Pasako savo ir kito jausmus, norus. Supranta, kad kitas negalėjo matyti to ką matė jis, nes kitas žmogus nebuvo šalia. Mano, kad jis yra geras, todėl jį kiti palankiai vertina. Pats ieško draugo žaidimams. Žaisdamas reiškia pasitenkinimą, palankumą: (šypsosi, glosto, bučiuoja, maitina ir t.t.).	Supranta, kad jis buvo (kūdikis), yra (vaikas) ir visada bus tas pats asmuo užaugęs (vyras/moteris). Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys. Siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų.. Apibūdina savo išvaizdą, kalba apie šeimą, draugus.	Įvardija savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus. Save apibūdina, nusakydamas fizines ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali pasakyti savo tautybę. Save vertina teigiamai. Atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus.	Pasitiki savimi ir savo gebėjimais. Priskiria save giminei (tetos, seneliai, pusseserės). Mokosi saugoti savo privatumą, siekia kitų palankumo, yra tolerantiškas kitokiam. Pradedama suprasti, ką jis pats gali padaryti, o kas nuo jo norų ir pastangų nepriklauso. Supranta savo asmens tapatumą (aš esu, buvau, būsiu), augimą, pasako, kaip atrodo, kuo domisi, ką veikia.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
Ankstyvasis amžius (2-3 m.)		Ikimokyklinis amžius (3-6 m.)		
Piešia „Mano namas“, „Aš“; apžiūrinėja savo ir draugų šeimos nuotraukas; kartu su auklėtoja suklįjuoja suplyšusias knygutes; žaidžia žaidimą „Žmogaus kūno dalys“; žaidžia emocinį intelekto žaidimą „Linksmas - liūdnas“.		Kartu su tėveliais kuria „Šeimos šūkį“, „Šeimos herbą“; ruošia kartu su auklėtoja grupės talentų lentą „Ką gerai moka ir geba mūsų draugai“ (prie savo nuotraukos paveikslėliais pažymi, ką kiekvienas geba geriausiai); įsivertina savo elgesį naudodamas „Gerų poelgių kraitelę“ (pagamintos simbolinės kortelės „Mandagus“, „Paslaugus“, „Geras žaidimų draugas“ ir pan.); kuria plakatus: „Mano tėčio ir mamos darbai“, „Aš jau moku ir galiu...“ ir pan.; kartu su auklėtoja leidžia grupės, darželio laikraštukus tėveliams; klausosi lietuvių liaudies pasakas, kuriose aiškiai skiriamas gėris ir blogis; lankosi muziejuose.		

6. SANTYKIAI SU SUAUGUSIAIS

Vaiko santykiai su suaugusiais apima šiltus artimus emocinius ryšius. Suaugusieji ir vaikai jam padeda patenkinti biologines, psichines, emocines, visuomenines reikmes, jiems tarpininkaujant jis sužino apie pasaulį, iš jų perima reagavimo būdą, pažiūras, įgyja įgūdžių, įvairiausias patirties. Vaikas prisiriša prie jam artimų suaugusiųjų, su jais jaučiasi saugus, juos gerbia, myli, tikisi pagalbos sudėtingose situacijose. Vėliau vaikas kuria partnerystės santykius su suaugusiuoju. Vaikas mokosi suprasti suaugusįjį, tuo pačiu mokosi ir atsiskirti nuo jo, turėti savo pasaulį. Santykių su suaugusiaisiais srityje vaikui ugdantis tobulėja: gebėjimas atsiskirti nuo tėvų ir pasitikėti pedagogais, abipusė pagarba; gebėjimas mokytipalaikyti partneriškus santykius su pedagogais; žinojimas, kaip saugiai elgtis su nepažįstamaisiais suaugusiaisiais. Ikimokykliniame amžiuje didelis vaidmuo tenka vaiko ir suaugusiųjų tarpusavio santykiams, kurių metu vaikas mokosi gerbti ir vertinti

kitus žmones. Šie susiformavę vaiko gebėjimai turi teigiamus pagrindus tolimesniame gyvenimo etape - užaugę lengviau pritampa prie kolektyvo, kuriame stengiasi įgyvendinti vaikystėje jiems įdiegtas socialinio elgesio taisykles.

Santykių su suaugusiais srities pasiekimai				
3 žingsnis	4 žingsnis	5 žingsnis	6 žingsnis	7 žingsnis
Ieško bendraamžių žaidimo draugų: žaidžia greta arba trumpam įsitraukia į kito žaidimą. Ramiai stebi nepažįstamus žmones, atsako kalbinami. Su kitais vaikais bendrauja mimika, judesiais, veiksmiais, kalba. Reiškia susidomėjimą ir simpatijas kitam vaikui.	Žaidžia kartu su bendraamžiais. Mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus, stengiasi suprasti kita kalba kalbančiojo vaiko sumanymus. Su bendraamžiais tariasi dėl vaidmenų, gali palaukti savo eilės ar įvykdyti asmeninį prašymą. Lengvai susipyksta ir susitaiko su nepastoviais žaidimų partneriais.	Sėkmingai integruojasi į vaikų grupę ir žaidžia drauge. Savo žaidimų idėjas siūlo draugams. Bendruose žaidimuose dalijasi iš namų atsineštais žaislais. Gali suteikti pagalbą kitam vaikui. Savarankiškai ieško konflikto sprendimo būdų arba prašo suaugusiųjų patarimo. Atsiranda pastovūs žaidimų partneriai.	Bendraudamas su kitais vaikais, siekia palaikyti gerus santykius. Suvokia ir atpažįsta kitų jausmus, siekia taikiai spręsti konfliktus. Mėgina kontroliuoti pykčio ir agresijos apraiškas. Supranta, koks elgesys yra geras, ir koks blogas. Turi draugą ar pastovų žaidimų partnerį/ius.	Palankiai, pakančiai ir geranoriškai bendrauja su vaikais, siekia pažiūrų bendrumo. Supranta nepriimtino elgesio pasekmes. Išklauso kitų nuomonę ir semiasi patirties. Geba valdyti savo jausmus ir poelgius, drauge su grupe siekti visiems priimtino elgesio. Taikiai sprendžia konfliktus. Laikosi mandagaus elgesio taisyklių. Draugauja bent su vienu vaiku, bendrauja ir bendradarbiauja su visa grupe.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
Ankstyvasis amžius (2-3 m.)		Ikimokyklinis amžius (3-6 m.)		
Svečiuojasi kitoje grupėje; priima svečius grupėje; dalyvauja pramogose, šventėse, išvykose; stato su draugu vieną bokštą; su auklėtoja ir draugais žaidžia siužetinius žaidimus: „Namai“, „Kelionė“ ir pan.; atsineša žaislą iš namų ir dalinasi su draugu.		Klausosi patarlių ir priežodžių, bando suprasti jų prasmę; kuria savo grupės taisykles; žaidžia kolektyvinius žaidimus; padeda auklėtojai grupės žaislų tvarkyme; kuria „Draugystė“ plakatą; piešia geriausio draugo portretą; žaidžia stalo žaidimus: „Šaškės“, „Kas pirmas pasieks finišą?“ ir pan. dalyvauja prevenciniame projekte „Be patyčių“.		
Rekomenduojama metodinė literatūra:				
1. P. Schiller, T. Bryant. <i>Vertybių knyga. Supažindiname vaikus su 16 svarbiausių vertybių</i> . Kaunas, 2004.				
2. L. Bulotaitė, V. Gudžinskienė ir kt. <i>Gyvenimo įgūdžių ugdymas</i> . Vilnius, 2004.				
3. Z. Alijošienė. <i>Elgesio kultūros ugdymas</i> . Šiauliai, 2003;				
4. C. Nitsch. <i>Netrukus viskas bus gerai</i> . Vilnius, 2000;				

7. SANTYKIAI SU BENDRAAMŽIAIS

Ikimokyklinio amžiaus vaikai mokosi užmegzti artimus ryšius su bendraamžiais. Vaikai simpatizuoja vienas kitam. Simpatizavimas yra vienpusis ryšys, kai vaikas domisi kitu, yra jam palankus. Vaikai mokosi užmegzti ir palaikyti draugystę su vienu ar keliais vaikais: jie mokosi suprasti deaugą ir jam atsiskleisti, atrasti bendrą interesą, žaisti bendrus žaidimus bei sėkmingai spręsti kilusius nesutarimus. Vaikai mokosi palaikyti geranoriškus santykius su visais grupės vaikais. Santykių su bendraamžiais srityje vaikui ugdantis tobulėja: gebėjimas užmegzti geranoriškus santykius su vaikais; gebėjimas mokytis bendrauti ir bendradarbiauti, spręsti tarpusavio nesutarimus; gebėjimas užmegzti ir palaikyti artimesnius asmeninius santykius su vienu ar keliais vaikais.

Santykių su bendraamžiais srities pasiekimai				
3 žingsnis	4 žingsnis	5 žingsnis	6 žingsnis	7 žingsnis
<p>Ieško bendraamžių žaidimo draugų: žaidžia greta arba trumpam įsitraukia į kito žaidimą. Ramiai stebi nepažįstamus žmones, atsako kalbinami. Su kitais vaikais bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, kalba. Reiškia susidomėjimą ir simpatijas kitam vaikui.</p>	<p>Žaidžia kartu su bendraamžiais. Mėgdžioja kitus vaikus. Su bendraamžiais tariasi dėl vaidmenų, gali palaukti savo eilės ar įvykdyti asmeninį prašymą. Lengvai susipyksta ir susitaiko su nepastoviais žaidimų partneriais.</p>	<p>Sėkmingai integruojasi į vaikų grupę ir žaidžia drauge. Savo žaidimų idėjas siūlo draugams. Bendruose žaidimuose dalijasi iš namų atsineštais žaislais. Gali suteikti pagalbą kitam vaikui. Savarankiškai Ieško konflikto sprendimo būdų arba prašo suaugusiųjų patarimo. Atsiranda pastovūs žaidimų partneriai.</p>	<p>Bendraudamas su kitais vaikais, siekia palaikyti gerus santykius. Suvokia ir atpažįsta kitų jausmus, siekia taikiai spręsti konfliktus. Mėgina kontroliuoti pykčio ir agresijos apraiškas. Supranta, koks elgesys yra geras, ir koks blogas. Turi draugą ar pastovų žaidimų partnerį/ius.</p>	<p>Palankiai, pakančiai ir geranoriškai bendrauja su vaikais, siekia pažiūrų bendrumo. Supranta nepriimtino elgesio pasekmes. Išklauso kitų nuomonę ir semiasi patirties. Geba valdyti savo jausmus ir poelgius, drauge su grupe siekti visiems priimtino elgesio. Taikiai sprendžia konfliktus. Laikosi mandagaus elgesio taisyklių. Draugauja bent su vienu vaiku, bendrauja ir bendradarbiauja su visa grupe.</p>
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
Ankstyvasis amžius (2-3 m.)		Ikimokyklinis amžius (3-6 m.)		
<p>Bando sulaikyti neigiamus jausmus. Draudimų dažnai nepaiso. Individualiai ir grupelėmis klausosi skaitymo. Domisi kitais vaikais, pats ieško draugo žaidimui. Dažnai konfliktuoja (ima tą patį žaislą, atima). Taikliausiai žaidžia 2-3 metų vaikai. Reiškia palankumą: šypsosi, glosto, apsikabina, vadina vardu ir kt. Savo teises gina protestuodamas. Pradedą domėtis vienas kitu: pavadina žaislus, veiksmus, prašo, komentuoja. Su auklėtoja ir draugais žaidžia siužetinius žaidimus, stalo žaidimą-dėlionę „Kas gerai ir kas blogai“.</p>		<p>Išklauso ir stengiasi suprasti šalia esančius vaikus ir suaugusiuosius. Bendrauja su bendraamžiais, geba įvardyti savo ir kitų veiksmus, išsako savo mintis, norus, poreikius. Kalbasi su draugais, stengiasi pasakoti rišliai, vaizdingai. Pasakojimus iliustruoja gestais, mimika, pantomima. Susipažįsta su vaiko teisėmis ir pareigomis. Kuria grupės taisykles. Žaidžia kolektyvinius žaidimus. Padeda auklėtojai tvarkyti žaislus. Dalyvauja kūrybiniuose projektuose, kuria draugiškumą ir sutarimą skelbiančius bendrus piešinius, plakatus, piešia draugo portretą, dalyvauja programoje „Peštukai prie derybų stalo“, žaidžia stalo žaidimą „Jausmų pasaulis“. Dalyvauja patyčių prevencijos projekte „Be patyčių“.</p>		

KALBOS IR KOMUNIKAVIMO UGDYMASIS

8. SAKY TINĖ KALBA

Sakytinė kalba – tai pagrindinė žmonių bendravimo priemonė. Ja išsakomi norai, reikalavimai, prašymai, emocijos, jausmai ir kt. Kalbėdamiesi gauname ir perduodame informaciją, samprotaujame, darome išvadas, žodžiai padeda įsiminti ir saugoti žinias apie pasaulį. Vaiko sakytinė kalba – tai vaiko klausymas ir kalbėjimas. Klausydamas ir kalbėdamas vaikas pratinamas išgirsti ir suprasti, ką sako kitas, mokosi kalbėti pats. Sakytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja: aplinkinių kalbėjimo, skaitymo klausymasis; kalbėjimo atpažinimas ie supratimas; natūralus vaiko kalbėjimas su suaugusia ir vaikais apie savo patirtį ir išgyvenimus; vaiko kalbėjimas su suaugusia ir vaikais apie supančią aplinką, jos objektus, įvykius; kalbėjimas laikantis perprastų kalbos taisyklių; tautosakos ir grožinės literatūros kūrinių deklaravimas, sekimas, pasakojimas. Sakytinė vaiko kalba – tai gebėjimas kalbėti, kalbos turinys, klausimasis, o gebėjimas išsakyti mintis – kalbos raiška. Vaiko sakytinė kalbinė raiška susiejama su grafine, plastine, muzikine, mimikos ir gestų išraiška. Ikimokykliniame amžiuje tarp sklandaus vaiko kalbėjimo ir smulkiosios motorikos judesių yra tiesioginis ryšys. Todėl ikimokykliniame amžiuje skiriamas didelis dėmesys smulkiosios motorikos žaidimams, kurie aktyvina vaikus, išlaisvina vaiko mintis, jausmus, kartu ir drausmina, skatina ir plėtoja mąstymo procesus, padeda

bendrauti ir bendradarbiauti. Programoje pagrindinis kalbos ugdymo metodas - kasdieninis bendravimas įvairios veiklos metu.

Sakytinės kalbos srities pasiekimai				
3 žingsnis	4 žingsnis	5 žingsnis	6 žingsnis	7 žingsnis
<p>KLAUSYMAS Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinių, naujų žodžių. Išklauso, supranta ir reaguoja į kelis vienas paskui kitą sekančius prašymus, siūlymus, patarimus.</p> <p>KALBĖJIMAS 3-4 žodžių sakiniais kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. Pradeda mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Sako „ačiū“, „prašau“. Kalba ir klausinėja apie tai, ką matė, giedėjo, apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Domisi laidomis, animaciniais filmais, kalba apie juos. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus. Kalba kelių žodžių sakiniais, žodžius derina pagal giminę, skaičių, linksnį. Kartu su suaugusiuoju deklamuoja eilėraštkus, užbaigia žinomas pasakas, eilėraštkius.</p>	<p>KLAUSYMAS Klausosi aplinkinių pokalbių, skaitomų ir pasakojamų kūrinių literatūrine kalba, tarmiškai. Pradeda išklausti, suprasti ir reaguoti į tai, ką jam sako, aiškina suaugusysis ar vaikas. Stengiasi suprasti kita kalba kalbančių vaikų norus, pasiūlymus.</p> <p>KALBĖJIMAS Kalba pats sau, kalba kitam, klausinėja, užkalbina, prašo, pašaukia, kartais laikydamasis elementarių kalbinio etiketonormų. Kalba, pasakoja apie tai, ką jaučia ir jautė, veikė ir veikia. Žaidžia garsais ir žodžiais, kuria naujus žodžius. Kalba, pasakoja apie tai, ką mato, matė, girdi ar girdėjo, sužinojo, suprato, vartodamas elementarius terminus, girdėtus naujus žodžius. Kalbedamas naudoja paprastos konstrukcijos gramatiškaitaisyklingus sakinius. Taisyklingai tariadagumą gimtosios kalbos žodžių garsų. Padedant atpažįsta žodyje kelis atskirus garsus. Deklamuoja trumpus eilėraštkius, atkartoja trumpas pasakas ar apsakymus, pridėdamassavo žodžių, pasakojimą palydėdamasgestais</p>	<p>KLAUSYMAS Klausosi įvairaus turinio tekstų (grožinių, publicistinių, enciklopedinių, informacinių) apie aplinką, įvairius įvykius klausosi gyvai, įrašų. Supranta sudėtingesnio turinio tekstus. Supranta, kad į jį kreipiamasi ar kalbama ne gimtąja kalba.</p> <p>KALBĖJIMAS Natūraliai kitiems kalba apie tai, ką žino, veikia, ko norinesuprastus paaiškina, pakartoja. Kalbedamas žiūri į akis. Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai siedamas su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniais. Vartoja įvairių techniką, transporto priemones bei prietaisus įvairdijančius žodžius. Pasakoja, kalbasi apie matytus animacinius filmus, televizijos laidas. Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, pakartodamas jo kalbos vieną kitą žodį. Laisvai kalba sudėtingais sakiniais, žodžius į sakinius jungia laikydamasis perprastų kalbos taisyklių. Vartoja daugumą kalbos dalių</p>	<p>KLAUSYMAS Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinimų, pajuokavimų literatūrine kalba, tarmiškai. Supranta knygelės, pasakojimo, pokalbio turinį, įvykių eigą. Supranta pajuokavimus, dviprasmybes, perkeltinę žodžių prasmę.</p> <p>KALBĖJIMAS Kalba natūraliai, atsižvelgdamas į bendravimo situaciją, išsakydamas savo patirtį, norus, svajones, kalba apie problemų sprendimą, vartoja mandagumo bei vaizdingus žodžius, technologinius terminus, Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, suaugusiuoju. Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai. Klausinėja apie tai, kas išgirsta, numatyta, sugalvota, pajausta. Pasakoja, kalba apie aplinką, gamtos reiškinius, techniką, įvardydamasįvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius. Kalba taisyklingais sakiniais, vartoja pagrindines kalbos dalis. Išgirsta pirmą,</p>	<p>KLAUSYMAS Nepertraukdamas klausosi draugų ir suaugusiųjų kalbos, pasakojimų, samprotavimų, instrukcijų bendraujant, planuojant veiklą, veikiant. Klausosi TV ir radio laidų vaikams. Klausosi ir supranta perkeltines kalbėjimo prasmes: dviprasmybes, absurdus, humorą, fantazijas, žodžių daugiareikšmiškumą. Išklauso ir supranta 3-4 dalių verbalinę instrukciją. Supranta, kad kūrinys turi pradžią, pabaigą, vidurį, kad jame veikia skirtingi veikėjai, kad yra tam tikra veiksmo vieta. Suvokia pokalbio, pasakojimo, skaitomo kūrinio eigą.</p> <p>KALBĖJIMAS Kalba, pasakoja apie tai, kas patirta įvykių eilės seka. Kalbasi apie tai, ką norėtų patirti, išgirsti, pamatyti, veikti. Paaiškina konflikto, nesutarimo esmę, svarsto, tariasi. Nusako žaidimo, veiklos taisykles. Paskoja kelių įvykių istorijas, pasakojimą palydi pantomima. Kalbasi apie</p>

	ir mimika.	(daiktavardžius, veiksmazodžius, būdvardžius, prieveiksmius, prielinksnius ir kt.) Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose. Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštkus, inscenizuoja. Deklamuoja skaitomų paskų eiliuotus intarpus.	paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. Skiria gimtosios kalbos žodžius nuo išgirstų kitos kalbos žodžių. Komentuoja meno kūrinius, atpasakoja pasakas, padavimus, apsakymus, matytus ir girdėtus per įvairias skaitmenines laikmenas. Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, istorijas, eilėraštkus. Žaidžia prasmingais ir beprasmiais žodžiais, bando pajuokauti „ateivių“, „užsienio“ kalbomis. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas.	spaudinių iliustracijas, nuotraukas, skelbimus, simbolius gatvėse, parduotuvėse, apibūdina, aiškina. Pagal taisykles kalbasi telefonu. Taisyklingai vartoja įvairias konstatuojamųjų ir klausiamųjų sakinių formas. Kuria naujus žodžius pagal perprastas žodžių darybos taisykles. Išgirsta visus garsus žodyje ir pasako juos eilės tvarka. Girdėtų kūrybinių kalbinės raiškos elementus vartoja pokalbiuose, svarstymuose, erzinimuose. Atpasakodamas kūrinių, vartoja įprastus kūrinių pradžiai ar pabaigai posakius. Deklamuoja modernius eilėraštkus. Žaidžia kalba - rimais, ritmais, kuria naujus žodžius.
--	------------	--	---	--

Vaiko veiksenu pavyzdžiai	
Ankstyvasis amžius (2-3 m.)	Ikimokyklinis amžius (3-6 m.)
<p>Žaidžia žaidimus: „Atspėk, kas čia?“, „Pirštukų pasakėlės“ ir pan. varsto raištelius; varto knygeles; bando įvardinti tai, ką mato paveikslėlyje „Kas čia“; žaidžia žodžių žaidimus „Pakartok“; kartu su auklėtoja dainuoja daineles, deklamuoja eilėraštkus; pasakoja apie matytas televizijos laideles vaikams; kartoja paukščių, naminių gyvulių balsus.</p>	<p>Pasakoja apie save ir savo šeimą: pasako savo vardą, pavardę, amžių, kur gyvena, artimųjų vardus, kur dirba tėveliai ir t.t.; atpažįsta ir bando įvardinti elementarius simbolius (raides); komentuoja, ką padaręs, ką nupiešęs, ką žaidęs; deklamuoja; seka pasakas be galo; žaidžia žaidimą „Kokį garsą išgirdai?“.</p>
<p>Rekomenduojama metodinė literatūra: 1. J. Čepauskienė. <i>Paveikslėlių pasakos</i>. Vilnius, 2010. 2. V. Havelas. <i>Skaitymas su paveikslėliais</i>. Vilnius, 2003. 3. A. Garšvienė, L. Dapšienė, J. Gudavičienė ir kt. <i>Neišplėtotos kalbos ugdymas</i>. Kaunas, 2000.</p>	

9. RAŠYBINĖ KALBA

Rašybinė kalba – tai vaiko rašymas ir skaitymas. Ji perprantama natūralioje aplinkoje, savarankiškoje paties vaiko veikloje, atsiradus ar sužadinus poreikį kažką parašyti ar perskaityti. Rašymas prasideda pirmomis vaiko braukomomis linijomis, taškeliais, kraigalionėmis, atsitiktinai parašytais raidžių elementais, nukopijuotomis raidėmis. Skaitymas ikimokyklinio amžiaus vaikui – tai simbolių, brėžinių suvokimas, pirmųjų trumpų žodžių ir raidžių atpažinimas ir siejimas su garsais. Skaitymo mokymosi esmę lemia vaiko įgudimas klausyti ir kalbėti bei jo gyvenimiška patirtis. Kad vaikas mokytųsi skaityti, jis nuolat skatinamas papasakoti apie savo keverzones, piešinėlius, knygų iliustracijas, imituoti skaitymą, pačiam skaitinėti ir pan. Rašybinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja: domėjimasis skaitymu, raidėmis, žodžiais bei įvairiais simboliais ir jų reikšmėmis; domėjimasis rašymu, raidžių bei žodžių rašinėjimas, įvairių simbolių braižymas ir piešimas; trumpų žodelių skaitymas. Programoje vaikų mokymasis rašyti natūraliai įeina į vaikų žaidimus, kurie prasideda nuo smulkiosios motorikos lavinimo. Tokiu būdu siekiama, kad raidė būtų tokiau pat vaiko gyvenimo elementu, kaip ir kalba. Rašybinė kalba – paties vaiko veikla. Ikimokykliniame amžiuje skatinamas vaiko domėjimasis knygomis, taip rašybinę kalbą siejant su skaitymu.

Rašybinės kalbos srities pasiekimai				
3 žingsnis	4 žingsnis	5 žingsnis	6 žingsnis	7 žingsnis
SKAITYMAS Varto knygeles, dėmesį skirdamas ne tik paveikslėliams, bet ir tekstui, prašydamas „Paskaityk“. Geba sieti paveikslėlius su juose vaizduojamais konkrečiais daiktais, juos pavadina. Pradeda pažinti aplinkoje esančius simbolius. RAŠYMAS Įvairiais rašikliais keverzoja vertikalias ir horizontalias keverzones.	SKAITYMAS Domisi skaitymu. Vaizduoja, kad „skaito“ knygą, kuri jam buvo skaityta. „Skaito“ knygelių paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. RAŠYMAS Domisi ne tik įvairiais rašikliais, bet ir kompiuteriu. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius, pradeda jais manipuliuoti įvairioje veikloje.	SKAITYMAS Domisi abėcėlės raidėmis. Supranta, kad raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raišką. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Pasižymi daiktus pirmą pavadinimo raide Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. RAŠYMAS Kuria ir gamina rankų darbo knygeles. „Iliustruoja“ pasakojimus, filmukus. Braižo ir aiškina planus, schemas. Kopijuoja raides, paprastus žodžius. Bando rašyti raides, pradėdamas savo vardo raidėmis.	SKAITYMAS Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tekstais. Žino keliolika abėcėlės raidžių. Supranta, kad garsas siejamas su raide, o raidės sudaro žodį. Pradeda skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėje. RAŠYMAS Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus.	SKAITYMAS Imituodamas skaitymą, pagal knygos iliustracijas kuria pasakojimą, panašų į girdėtą skaitant. Išskirsto žodį garsais. Tariamą garsą moka optiškai pavaizduoti Atpažįsta ir pavadina keletą įvairių šriftų parašytų raidžių (didžiųjų ir mažųjų) Bando perskaityti trumpus, jam reikšmingus žodžius (savo vardą, artimųjų vardus, adresą) RAŠYMAS Piešiniuose, po darbais, kvietimuose rašo atskiras raides, savo vardą, elementarius žodelius.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
Ankstyvasis amžius (2-3 m.)		Ikimokyklinis amžius (3-6 m.)		
„Rašo“ laišką mamai; žaidžia linijomis piešimo lape; spalvina paveikslėlius.		Gamina knygeles; vynioja, narplioja siūlus, trina vilną tarp delnų veliant kamuoliukus; ornamentuoja ritmiškai atkartodamas piešiamus elementus		

PAŽINIMO UGDYMASIS

10. APLINKOS PAŽINIMAS

Aplinkos pažinimas glaudžiai siejasi su tyrinėjimo ir mokėjimo mokytis gebėjimais. Noras sužinoti, išmokti, suprasti kas vyksta aplinkui, yra aplinkos pažinimo pamatas. Nereikėtų galvoti, kad aplinkos pažinimas – tai pavadinimų faktų ar kitos informacijos įsiminimas. Tokios žinios bus bevertės, jeigu vaikas neišmoks mąstyti, pritaikyti to, ką sužinojo apie aplinką, pasirinkti. Gilus aplinkos pažinimas susideda iš: domėjimosi socialine, kultūrine, gamtine aplinka, noro ją tyrinėti ir pažinti; pagarbos gamtai ir gyvybei, žmonių sukurtai aplinkai, tolerancijos įvairių kultūrų, lyties, socialinių ir amžiaus grupių žmonėms; gebėjimo mąstyti, samprotauti, remiantis informacija, spręsti problemas, nusakyti pasaulį kalba, vaizdais, simboliais ir kitomis priemonėmis; žinių apie aplinką, jos raidą, aplinkos pažinimo būdų, savo šeimos, savęs, kaip bendruomenės nario, suvokimo, savo teisių bei pareigų žinojimo; aplinkos pažinimo būsų žinojimo bei supratimo, gebėjimo pritaikyti žinias. Aplinkos pažinimo srityje vaikui ugdantis tobulėja: socialinės aplinkos pažinimas, gamtinės aplinkos pažinimas, pagarba gyvybei ir aplinkai. Ikimokykliniame amžiuje aplinkos pažinimas - tai vaiko savęs pažinimas (savo kūno; jausmų ir svajonių pasaulis; savo gebėjimai; ryšiai su kitais žmonėmis), įgytas supratimas apie įvairias pasaulio sritis – artimiausią daiktinę, socialinę ir kultūrinę namų bei grupės aplinką (daiktus, žmones, jų gyvenimo būdą, kultūros reiškinius, techniką ir technologijas), gimtinę, Tėvynę; gamtą (gyvybę, gamtos objektus ir reiškinius, dangaus kūnus), žemę, jos paviršių, laiko tėkmę. Ypatingas dėmesys skiriamas, kad vaikas tobulintų jau turimus aplinkos pažinimo būdus ir išbandytų naujus.

Aplinkos pažinimo srities pasiekimai				
3 žingsnis	4 žingsnis	5 žingsnis	6 žingsnis	7 žingsnis
<p>Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje.. Drąsiai veikia, išbando naują veiklą, tyrinėja aplinką. Skiria atskirus gamtos reiškinius. Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimojoje aplinkoje esančių augalų, skirsto į sodą, daržą, kambarinius. Suaugusiajam padedant prižiūri augalus ir gyvūnus, noriai su jais susipažįsta. Žino ir pasako savo ir šeimos narių vardus. Ramiai stebi nepažįstamą žmogų, kai netoliese mato pedagogą.</p>	<p>Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, automobiliai, keliai, parduotuvės ir kt.). Pastebi artimosios aplinkos pasikeitimus. Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena pavadinimus, savo vardą ir pavardę. Suvokia, kad vardą gali turėti ne tik žmogus, bet ir gyvūnas. Pastebi ir nusako jo aplinkai būdingų gyvūnų ir augalų požymius. Atpažįsta gamtoje ir paveikluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, augalus, pasako jų pavadinimus. Suaugusiajam padedant prižiūri grupėje esančius augalus, geba nusakyti ko reikia, kad augalas augtų. Skiria laukinius gyvūnus nuo</p>	<p>Žino kas yra šeima, pasakoja apie ją, jos buitį, tradicijas. Moka papasakoti apie savo gimtąjį miestą. Žino savo gatvės pavadinimą. Įvardina kelis žinomus gimtojo miesto objektus. Gali savarankiškai nueiti į darželio sporto bei aktų sales, logopedo kabinetą. Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis. Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir kai kuriuos laukinius gyvūnus. Geba nusakyti naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. Skiria daržoves, vaisius, uogas. Geba nusakyti jų panaudojimo maistui galimybes. Domisi dangaus</p>	<p>Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas. Žino tėvų profesijas. Įvardija buityje ir darbe naudojamus prietaisus, įrankius, transportą. Samprotauja apie žmogaus darbo naudą, trukmę, savybes reikalingas tam tikrai profesijai. Domisi kokie daiktai buvo naudojami seniau, kaip jie pasikeitė. Įvardija savo giminaičius. Žino namų adresą. Žino savo šalies sostinės pavadinimą. Žino tautos bei šeimos tradicijas, šventes. Pastebi ir įvardina skirtumus bei panašumus tarp gyvūnų ir augalų. Geba papasakoti kur gyvena ir kuo minta naminiai bei laukiniai gyvūnai. Moka prižiūrėti kambarinius augalus, daržoves,</p>	<p>Nusako miško, pievos, vandens telkinio augmenijos ir gyvūnijos būdingiausius bruožus (miške vyrauja medžiai ir krūmai, pievose – žolės ir kt.). Suaugusiųjų padedamas pastebi požymius, kurie rodo augalų bei gyvūnų prisitaikymą gyventi sausumoje ar vandenyje. Nurodo keletą gyvūnų, kurie minta tik augalais ir keletą – kurie minta kitais gyvūnais. Atpažįsta po kelis miško ir vandens augalus bei gyvūnus, valgomouosius grybus. Paaiškina, kad nežinomų augalų, uogų ir grybų negalima ragauti, nes jie gali būti nuodingi. Paaiškina, kaip reikia prižiūrėti kambarinius ar daržo augalus, naminius gyvūnus.</p>

	<p>naminių. Pasako metų laikų pavadinimus ir būdingus jiems požymius, skiria daugiau gamtos reiškinį: rūkas, pūga, šlapdriba.</p>	<p>kūnais, gamtos reiškiniais, kurių negali pamatyti: ugnikalnių išsiveržimas, žemės drebėjimas, smėlio audra).</p>	<p>stebi jų augimą. Žino apie naminių gyvūnų naudą žmogui ir augalų panaudojimą maistui. Pradedą suvokti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. Pradedą jausti prierašumą prie artimiausios gamtinės aplinkos, dalyvauja ją prižiūrint ir puošiant. Suvokia savo vietą joje, pažįsta ir įvardija gyvenamosios vietovės objektus (upę, kalvą, mišką ir pan.), gyvūnus ir augalus. Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai, rūpinasi jos išsaugojimu. Mokosi rūšiuoti atliekas.</p>	<p>Nusako, iš ko ir kaip gaminama duona, pieno produktai. Noriai tyrinėja medžiagų savybes, daiktų sandarą ir apie tai samprotauja, aiškinasi kodėl; pateikia (ne)tirpstančių medžiagų, vandenyje (ne)skęstančių daiktų pavyzdžių. Domisi gamtos reiškiniais ir jų aiškinimu (rasa, vaivorykštė, vėjas). Nusako, kaip skiriasi orai kitose pasaulio šalyse. Paaiškina, kad Saulė apšviečia ir šildo Žemę; samprotauja, kuo planetos skiriasi nuo žvaigždžių. Tvarkingai ir saugiai elgiasi gamtoje, išvykose, noriai dalyvauja tvarkant ir puošiant aplinką. Paaiškina, kaip reikia taupyti elektrą, šilumą ir vandenį, kaip rūšiuoti šiukšles, esant galimybėms jas rūšiuoja. Samprotauja apie profesijos pasirinkimą, kokių savybių reikia žmonėms, dirbantiems įvairius darbus. Domisi žmonių gyvenimo būdu, jo kaita mūsų ir kitose šalyse. Domisi savo giminės istorija, savo gimtosios vietovės ir Lietuvos žinomais žmonėmis, kultūros ir gamtos paminklais, gali apie kelis trumpai papasakoti. Domisi aktualiais visuomeninio gyvenimo įvykiais.</p>
--	---	---	---	---

				Bando prisiimti atsakomybę už bendrą darbą, stengiasi prisidėti, dalyvauti ikimokyklinės įstaigos ir vietos bendruomenės talkose, šventėse ir kituose renginiuose.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
Ankstyvasis amžius (2-3 m.)		Ikimokyklinis amžius (3-6 m.)		
Stebi save ir draugus veidrodyje; žaidžia žaidimus: „Kas kur gyvena?“, „Pažiūrėk kas čia?“, renka gamtinę medžiagą; augina „daržą“ ir stebi augalo gyvenimo etapus: dygimą, augimą, žydėjimą, sėklų brandinimą, nunikimą; žaidžia pojūčių žaidimą „Paliesk“.		Piešia save, šeimą, savo plaštakos kontūrus; spalvina paveikslėlius su įvairiais gyvūnais bei augalais (pagal amžių ir gebėjimus parenka tinkamas spalvas); žaidžia žaidimus: „Žemė, oras, vanduo“, „Surask porą“, „Surikiuok pagal...“ ir pan. stebi gamtos reiškinius, kuria „Grupės orų kalendorių“; žaidžia kūrybinius - vaidmeninius žaidimus pasirinkdamas personažą, jam tinkamą aprangą bei priemones; stebi darželio aplinką, gamtos pasikeitimą pagal metų laikus; Apsilanko „Draugystės“ parke, pasakoja kaip jis keičiasi įvairiais metų laikais. Įvardina matomus gyvūnus ir augalus.		

11. SKAIČIAVIMAS IR MATAVIMAS

Pažinimo procesas neatsiejamas nuo aplinkybių nuo sąvokų, jų ryšių, sąvokų struktūrų suvokimo, mat mūsų smegenys nuolat ieško, kaip palyginti, susisteminti, apibendrinti mus pasiekiančią informaciją. Skaičiavimas – tai komponentas, kuriame kalbama apie pirmąjį vaiko pažintį su skaičiaus sąvoka. Čia svarbūs keli aspektai: skaičiaus vartojimas kiekui nusakyti (kiek?); skaičiaus vartojimas numeruoti (kelintas?); simboliai, vartojami skaičiams pažymėti. Vaiko pažintinė raida neatsiejama nuo vis besiplečiančio josuvokimo apie daiktų panašumus ir skirtumus. Komponente matavimas išskiriami tokie aspektai: vaiko pažintis su paprasčiausiomis geometrinėmis figūromis; daikto dydžio, dydžių santykio suvokimas; vis gerėjantis vaiko orientavimasis laike ir erdvėje. Skaičiavimo srityje vaikui ugdantis tobulėja: gebėjimasd vartoti skaičius ir matematinius simbolius daiktų kiekui žymėti, daiktų grupėms palyginti pagal kiekį; gebėjimas suprasti daikto vietą eilėje, pastebėti dėsningumus, sudaryti įvairias sekas. Matavimo srityje vaikui ugdantis tobulėja: gebėjimas tapatinti, grupuoti, klasifikuoti daiktus pagal formą, dydį, spalvą; gebėjimas matuoti; daikto vietos ir padėties erdvėje suvokimas; laiko tėkmės suvokimas.

Skaičiavimo ir matavimo srities pasiekimai				
3 žingsnis	4 žingsnis	5 žingsnis	6 žingsnis	7 žingsnis
Suvokia sąvokų yra/nėra prasmę. Skiria sąvokas vienas ir daug. Paprašytas duoda kitiems po vieną daiktą, žaislą. Geba išrikiuoti daiktus į vieną eilę. Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Suranda tokios pat spalvos daiktus. Supranta ir pradeda vartoti daiktams lyginti	Pradeda skaičiuoti daiktus iki 5-ių. Palygina kelių daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėse. Vartoja kelintinius skaitvardžius: pirmas, antras. Grupuoja daiktus pagal išorinius požymius. Atpažįsta ir atrenka apskritos, keturkampės, kvadratinės formos daiktus. Žaisdamas pradeda atsižvelgti į daikto formą, dydį,	Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo jų požymių ir jų padėties erdvėje. Skaičiuoja iki 5-ių, apibendrina daiktų grupę. Pastebi kaip sudaryta daiktų seka, geba pratęsti ją 1-2 elementais Skiria kelintinius skaitvardžius. Skirai trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiskiriančius daiktus.	Sieja daiktų kiekį su skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja iki 10-ties. Palygina daiktų grupes pagal kiekį (daugiau/mažiau). Supranta ir vartoja sąvokas: daugiau/mažiau, po lygiai, pusiau, į 2–3 dalis. Pratęsia, sukuria skirtingų požymių sekas su 2–3 pasikartojančiais elementais. Skiria plokštumos ir erdvės figūras:	Pradeda suprasti ryšius tarp skaičių (pvz.: 6 susideda iš dviejų trejetų). Vartoja žodžius: sudėti, atimti, kiek bus, kiek liks ir pan. Išdėlioja daiktus į eilę pagal tą patį požymį. Skiria ir pavadinaplokštumos figūras; aplinkoje randa daiktus, savo forma primenančius šias figūras. Dėlioja paveikslėlius iš didesnio kiekio elementų, stato iš smulkesnių detalių.

skirtus žodžius: didelis-mažas, ilgas-trumpas, toks pat-kitoks, vienodi-skirtingi ir pan.	spalvą. Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis-mažesnis, ilgesnis-trumpesnis, storesnis-plonesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius – mažais. Pradeda skirti dešinę ir kairę savo kūno pusę, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) naudoja žodžius: pirmyn-atgal, kairėn-dešinėn, aukštyn-žemyn. Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius.	Kalbėdamas apie spalvą, vartoja žodžius „vienos spalvos“, „dvispalvis“. Grupuoja daiktus atsižvelgdamas į jų spalvą, formą, dydį. Palygindamas daiktų dydžius, naudojami sąlyginiai matu (trečiu daiktu). Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo didžiausio iki mažiausio. Supranta, kad knygos skaitomos iš kairės į dešunę ir iš viršaus į apačią. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir žodžiais išreiškia erdvinis daikto santykius su savimi: prieš mane, už manęs ir pan. Pradeda suvokti praeitį, dabartį, ateitį. Suvokia sąvokas šiandien, vakar, rytoj.	skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą. Klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą. Matuodamas atstumą, ildį, tūrį, masę, naudojami vienu ar keliais sąlyginiais matais (savo pėda, sprindžiu, trečiu daiktu). Atranda, kad į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį skystų ar burių medžiagų kiekį. Lygindamas dydžius vartoja jų skirtumo didumą apibrėžiančius žodžius. Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu. Žino, kad gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės, dienos, metų laikai).	Sugrupuoja daiktus pagal nurodytą požymį. Pradeda suprasti, kada vartojami priešingos reikšmės žodžiai: mažas ir didelis, lengvas ir sunkus. Moka parodyti, kur yra greta (tačiau tik iš šonų, o ne viršuje) esantys, bet nematomi objektai. Žaisdamas naudojami vis didesne erdve.
---	---	---	--	---

Vaiko veiksenų pavyzdžiai

Ankstyvasis amžius (2-3 m.)

Žaidžia didaktinį žaidimą „Uždėk tiek, kiek nupiešta“, „Vienas ir daug“; rodo piršteliu ir skaičiuoja savo metus; veria karoliukus ant pagaliuko ir lygina (daugiau/mažiau); dalina vaises draugams (po lygiai); dėlioja paveikslėlius panaudojant geometrines formas; žaidžia žaidimą „Diena – naktis“; stato ir išrenka „Didžiausią ir mažiausią bokštą“; ieško ir randa paslėptą daiktą; žaidžia spalvų žaidimą „Surask tokios pat spalvos“; matuoja savo ūgį, pasinaudojant ant grupės sienos kabančia ūgio matuokle deklamuoja eilėraštukus: S. Gedos „Aritmetika“, K. Kubilibnsko „Mano skaičiai“

Ikimokyklinis amžius (3-6 m.)

Skaičiuoja savo piršteliu, žaisliukus, apibendrina daiktų grupes; atlieka problemines užduotis: „Padalink vieną pyragą visiems vaikams“, „Išrikiuok ir pasakyk kelintas stovi kiškiukas“ ir pan.; žaidžia žaidimą „Parduotuvė“, „Padėk mažiau arba daugiau“, „Gyvi skaičiai“ (susitaria dėl veiksmų, kuriuos reikia atlikti pamačius tam tikrą skaičių) ir pan.; žaidimuose taiko skaičiuotes; spalvina traukinuko vagoną „Atsižymėjimo juostoje“ ir įvardina kelintas atėjo į grupę įvardija į kokias geometrines figūras panašūs įvairūs daiktai; modeliuoja figūromis (pvz., iš keturių trikampių sudėlioja kvadratą); lipdo geometrines figūras ir konstruoja (namelį, gėlytę ir pan.); jungia įvairių spalvų, pločio, ilgio popierines juosteles į žiedus, perveria juos per vieną ar kelis, taip „auginant“ erdvinės formas; dėlioja priešingybių paveikslėlius (aukštai-žemai, ant-po, kairėje-dešinėje ir pan.); kuria kalendorius;

Rekomenduojama metodinė literatūra:

1. K. W. Hoffmann, B. Roggenwallner. *EQ programa vaikams*. Vilnius, 2005.
2. J. Balčytienė. *Kiek pėdų iki lubų?* Kaunas, 2000.
3. I. Steišūnienė. *Dešimties mažylių kelionės*. Vilnius, 1997.
4. M. Grigonis. *200 žaidimų*. Vilnius, 1988.
5. O. Okeris. *Žaidimai visai šeimai*. Vilnius, 1985.

MENINIS UGDYMASIS

12. MENINĖ RAIŠKA

Vaiko meninė raiška – tai vaiko įspūdžių, išgyvenimų, supratimo, emocijų, jausmų patirties reiškimas ir vaizdavimas meninės raiškos būdais ir priemonėmis, veiksmu, judesiu, žodžiu, balso intonacija, spalva, linija, forma. Ji apima muziką, šokį, vaidybą ir vizualinę raišką. Muzika – tai vaiko raiška garsu, melodija, ritmu dainuojant, grojant, ritmuojant, klausantis muzikos, kuriant, improvizuojant. Šokis – tai vaiko raiška judesiu šokant liaudies ratelius, šokamuosius žaidimus, improvizuotai kuriant trumpas judesiu, nesusijusių su šokio žanru, sekas. Vaidyba – tai veikėjo vaizdavimas improvizuotais savo paties ar lėlės (žaislo) judesiais, žodžiais, balso intonacijomis, veido mimika. Kiekvienas vaikas vaidindamas – vaizduodamas reiškia savo požiūrį ir supratimą. Vizualinė raiška – tai vaiko raiška vaizdų kalba tapant, liejant akvareles, piešiant tradicinėmis ir skaitmeninėmis priemonėmis, lipdant, aplikaujant, spauduojant, lankstant, karpant ir kt. Meninės raiškos srityje vaikui ugdnatis tobulėja: emocijų, patirties, minčių raiška meninėmis priemonėmis ir būdais; meninės raiškos priemonių tyrinėjimas ir eksperimentavimas, meninė kūryba ir improvizacija. Menine veikla siekiama lavinti vaiko saviraišką, vaizduotę, ugdyti jo estetinį skonį. Vaiko kūryba primena žaidimą spalvomis, muzika ar judesiu. Todėl ikimokykliniame, kaip ir priešmokykliniame amžiuje, išskiriamos trys meninės veiklos rūšys: muzika, dailė, vaidyba. Vaikams sudaromos galimybės išgyventi laisvos idėjų ir jausmų saviraiškos džiaugsmą, pažinti, tyrinėti ir pajusti įvairius meninės raiškos būdus, džiaugtis gamtos bei žmogaus kūriniais. Ugdydami ikimokyklinio amžiaus vaiką, siekiame sudominti kūrybos procesu, o ne rezultatu.

Meninės raiškos srities pasiekimai				
3 žingsnis	4 žingsnis	5 žingsnis	6 žingsnis	7 žingsnis
<p>MUZIKA Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų; mėgdžioja žaidimų judesius; skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena koku nors daiktu; dainuoja 2-4 garsų daineles, palydėdamas jas judesiais; kartu su pedagogu ritmiškai groja muzikos instrumentais. su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, eina rateliu, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais; juda pagal muziką: žingsniuoja, bėga, apsisuka; kūno judesiais imituoja (dainelių, šokių) herojus; ritmuoja vaikiškais instrumentais ir daiktais;</p> <p>ŠOKIS</p>	<p>MUZIKA Klauso gamtos garsų, trumpų vokaliųjų ir instrumentinių kūrinių, juos komentuoja, reiškia savo mintis; dainuoja trumpas, aiškaus ritmo daineles; kuria ritminius motyvus; „šoka“ vaizduojamuosius šokamuosius žaidimus; improvizuoja skanduodami, plodami, trepsėdami.</p> <p>ŠOKIS Žaidžia vaizduojamuosius žaidimus; šoka trijų-keturių judesių šokius; improvizuoja pagal klausomą kūrinių seką.</p> <p>ŽAIDIMAI, VAIDYBA Žaisdami atkuria matytų situacijų</p>	<p>MUZIKA Klauso gamtos garsų, trumpų vokaliųjų ir instrumentinių kūrinių, juos komentuoja, reiškia savo mintis; dainuoja trumpas, aiškaus ritmo daineles; ritminiais, savo gamybos, gamtos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams, kuria ritminius motyvus; improvizuoja pagal klausomą kūrinių.</p> <p>ŠOKIS „Šoka“ vaizduojamuosius šokamuosius žaidimus; improvizuoja skanduodami, plodami, trepsėdami; Žaidžia sukamuosius ratelius, paprastų žingsnių autorinius ir 5-6 natūralių judesių natūralių judesių šokius;</p>	<p>MUZIKA Dainuoja platesnio diapazono vienbalses daineles; dainuoja trumpas daineles kanonu, įsiklausydami į savo ir draugo dainavimą; groja 2-3 garsų melodijas; emociškai klausosi įvairaus stiliaus muzikos kūrinių; įvardija kūrinių nuotaiką, tempą, ritmą, dinamiką, skiria kai kuriuos muzikos instrumentus.</p> <p>ŠOKIS Šoka ratelius pritaikydami įvairius žingsnelius; šoka išreiškdamas erdvės (aukštai-žemai) ir laiko (greitai-lėtai) elementus; šoka</p>	<p>MUZIKA Klausosi kompozitorių ir liadiškos muzikos kūrinių, įvardija kai kuriuos klausytų kūrinių autorius; atpažįsta kai kurių instrumentų (smuiko, būgno, dūdelės, varpelio) girdėtus kūrinius; ritminiais mušamaisiais instrumentais pritaria klausomam vokalinės, instrumentinės muzikos įrašui ar gyvai skambančios muzikos kūriniui; improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus; dainuoja vienbalses, dialoginio pobūdžio dainas, jaučia ritmą; dainuodamas išbando balso skambesį, išmėgina jį įvairioje aplinkoje (grupėje, kieme ir kt.); tiksliai intonuoja, taisyklingai artikuliuoja.</p>

<p>Mėgdžioja žaidimų, gyvūnų, augalų judesius; šoka spontaniškai kurdamas dviejų-trijų natūralių judesių (eina, pritūpia, pasisuka ir kt.) seką.</p> <p>ŽAIDIMAI, VAIDYBA Žaisdamas su žaislu ar daiktu atlieka matytus veiksmus, judesius. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. Muzikiniuose rateliuose judesiais vaizduoja siužeto elementus, reiškia savo emocijas.</p> <p>VIZUALINĖ RAIŠKA Savo keverzonėse įžvelgia daiktus ir įvykius; eksperimentuoja dailės priemonėmis išreikšdamas save; tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemones intuityviai atranda skirtingus veikimo su jomis būdus (brauko pirštais, varvina dažus, maigo tešlą); eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairaus veikimo su jomis būdus; piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas labiau mėgaujasi procesu, o ne rezultatu.</p>	<p>fragmentus, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius, Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuoja. Muzikiniuose rateliuose kuria ir savaip perteikia kelis veikėjų vaizduojančius judesius, veiksmus, spontaniškai reiškia emocijas.</p> <p>VIZUALINĖ RAIŠKA Patirtį išreiškia naudodamas įvairias linijas, jų derinius, geometrines ir laisvas formas, spalvas; eksperimentuoja dailės priemonėmis atrasdamas spalvas; spontaniškai reiškia emocijas, įspūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis; brėžia įvairias linijas, formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius; bando ką nors pavaizduoti (mamą, mašiną) savo keverzonėse įžvelgia daiktus ar įvykius; eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairaus veikimo su jomis būdus; piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas mėgaujasi rezultatu.</p>	<p>improvizuoja pagal klausomą kūrinį.</p> <p>VAIDYBA Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtoja vyksmą dialogu, monologue, keisdamas balso intonacijas; išreiškia savo mintis, norus, baimes; susikuria ištiesą žaidimo aplinką, panaudodamas daiktus, drabužius, reikmenis; muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kuria ir savaip perteikia 3-4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbus, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką.</p> <p>VIZUALINĖ RAIŠKA Savo patirtį išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais; eksperimentuoja išbandydamas skaitmenines priemones, fotoaparata; patirtį išreiškia naudodamas įvairias linijas, jų derinius, dėmes, geometrines ir laisvas formas, spalvas išgaudamas šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija; kuria spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, įpasimeta; kūrybos procesą palydi pasakojimu, komentavimu, gestikuliacija, mimika;</p>	<p>sudėtingesnius ratelius (tiltelių, grandinėlių), paprastųjų ir bėgamųjų žingsnių autorinius ir natūralių judesių šokius; Šoka improvizuotai kurdamas septynių-aštuonių judesių seką, perteikdamas trumpą siužetą.</p> <p>VAIDYBA Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką, situaciją, improvizuoja trumoas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, emocines būsenas. Tikslingai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidimus ir ratelius perteikia veikėjo mintis, emocijas.</p> <p>VIZUALINĖ RAIŠKA Detalesniais, įtaigiais dailės darbais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius; vaizdus papildo grafiniais ženklais (raidėmis, skaičiais, žodžiais ir kt); kuria pagal išankstinį sumanymą, nuosekliai bando</p>	<p>ŠOKIS Šoka šokius pritaikant skirtingo tempo dalis; šoka sukamuosius (kai sukamasi poroje) ratelius, paprastų žingsnių autorinius ir liaudies šokius; šoka improvizuotai kurdamas penkių-šešių natūralių judesių seką; judesių pagalba, reaguodamas į muziką, išreiškia jos nuotaiką.</p> <p>VAIDYBA Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką, situaciją, bendradarbiauja su kitu vaidinimo veikėju; improvizuoja dialogą, nuoseklią veiksmų seką, atskleidžia veikėjų norus, emocines būsenas; naudoja charakteringas balso intonacijas, judesius, aprangos detales, dekoracijas; žaidžia muzikinius žaidimus ir ratelius, vaizduodamas veikėjų bendravimo sceneles.</p> <p>VIZUALINĖ RAIŠKA Kūrybiškai panaudoja tradicines ir netradicines priemones; bando kurti naudodamasis skaitmeninio piešimo programomis; drąsiai įgyvendina savo kūrybinius sumanymus; numato galimą sumanymo realizavimo seką bei rezultatą; įvairiai varijuodamas spalvų, linijų bei formų junginius ir derinius, išryškindamas detales</p>
---	---	---	--	--

		eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, atrasdama spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgiamas spalvas; kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų asambliažus, fotografuoja; piešia skaitmeninėmis priemonėmis – piešimo programomis telefone, kompiuteryje.	ji įgyvendinti; kuria bendrus dailės darbus; skirtingiems sumanymams įgyvendinti dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemones ir technikas. eksperimentuoja mišriomis dailės technikomis, skaitmeninėmis piešimo ir kitomis kompiuterinėmis technologijomis.	pasakoja apie patirtus išgyvenimus, matytus objektus, įsivaizduojamus įvykius, istorijas, kurdamas bendrus darbus bando derinti savo sumanymus bei veiksmus su kitų; kūrybiškai panaudoja tradicines ir netradicines medžiagas, priemones, technikas sumanymui įgyvendinti; bando kurti naudodamiesi skaitmeninio piešimo ar kitomis kompiuterinėmis programomis, skaitmeninėmis priemonėmis.
--	--	--	---	---

Vaiko veiksenų pavyzdžiai

Ankstyvasis amžius (2-3 m.)

Eksperimentuoja individualiai ant atskiro didelio formato popieriaus lapo: piešia pieštukais, tušinukais, kreidelėmis, tapo gvašu, akvarele; štampuoja piršteliu, teptuku, štampukais; daro plaštakos antspaudus; piešia pagaliuku ant smėlio, sniego; kreida ant lentos, asfalto; tapo ant medžio lapų; lipdo plastilinu iš vieno gabalo (suka rutulį, kočioja tiesiais judesiais); kuria teminius paveikslus ant tapeto juostos; eksperimentuoja išbandydamas taškymo būdus; piešia klijais; kartu su auklėtoja organizuoja miniatiūrų parodėles; išbando meninę techniką „dvynukai“; štampuoja įvairios faktūros daiktais.

Ikimokyklinis amžius (3-6 m.)

Piešia įvairia technika: gvašu, akvarele, anglimi, spalvotais pieštukais, vaškinėmis kreidelėmis; eksperimentuoja maišydami spalvas ir atranda naujus atspalvius; tapo draugų, mamų, portretus, gamtos vaizdus, įvairius veiksmo siužetus ir pan.; tapo ant netradicinių paviršių: senų batų, audinio, stiklo ir pan.; aplikuoja „mozaikos“ principu; derina kelias dailės raiškos technikas viename darbe; ornamentuoja, sistemingai kartodamas elementus gamina šventines dekoracijas; organizuoja fotografijų parodėles; piešia-kuria paveikslus pasinaudodamas šviesos stalu; kuria meninius rėmelius savo darbams; tapo vitražus; piešia išbandydamas žvakės panaudojimo galimybes; piešia išbandydamas techniką „dvikova su profesionalu“; dalyvauja dailės darbų parodose, projektuose, akcijose kurias organizuoja įstaigos pedagogai, Kauno dailės ugdytojų draugijos nariai ir kiti socialiniai partneriai.

Rekomenduojama literatūra.

1. Deak Istvanne, Kiresne Vincze Ilona, ZamboBelance. Kūrybinių darbų rinkinys. Vilnius, 2009;
2. O.Žilinskienė Tapyba tau. Kaunas, 2003;
3. R.Klasauskaitė. Plastilino pasaulyje. Vilnius, 2004;
4. O. Monkevičienė. Ankstyvojo ugdymo vadovas. Vilnius, 2001;
5. Bertrun Jeitner-Hartmann. Didžioji vaikų žaidimų ir darbų knyga. Vilnius, 2000;

13. ESTETINIS SUVOKIMAS

Vaiko estetiškas suvokimas-tai gebėjimas suvokti, pajauti ir refleksuoti estetinius potyrius, kurie kyla matant ir jaučiant aplinkos (gamtos, aplinkinio pasaulio, žmonių santykių, veiklos), meno kūrinių, savo ir kitų kūrybos grožį. Estetinio suvokimo srityje vaikui ugdantis tobulėja: nusiteikimas grožio, meninės kūrybos potyriams bei džiaugsmui; aplinkos, žmonių santykių, meno, savo ir kitų kūrybos pajauta; jautrumas grožiui, meno raiškos priemonėms (spalvai, linijai, formai, judesiui, muzikos garsams); jutiminių ir emocinių grožio

išgyvenimų prisiminimas, apmąstymas ir dalijimasis su kitais. Estetinio suvokimo ugdymasis nekelia tikslo padaryti vaiką visų meno rūšių mylėtoju, nes mėgdamas ir suprasdamas kelias meno rūšis, vyresniame amžiuje vaikas sugebės pastebėti ir įvertinti įvairių kūrinių savitą grožį. Svarbi estetinio vaikų auklėjimo dalis yra skaitymo menas. Grožinė literatūra žadina vaiko savęs pažinimo ir vertinimo poreikį, parodo žmogiškųjų vertybių ir siekimų prasmę. Todėl vaikas skatinamas kalbėti ne tik taisyklingai bet ir raiškiai, kaip su atitinkama intonacija vaikui skaitant pasakas. Tokie veiksmai lavina vaiko klausą, jis geriau skiria garsus, o vaiko sugebėjimas mėgdžioti, jausti intonacijos įvairumą yra svarbus estetinio suvokimo tobulinimo veiksnys. Estetiniame suvokime svarbiausia ne įgyti žinių, o dvasiškai tobulėti, suprasti tas vertybes ir idealus kurias akcentuoja meno kūrėjas

Estetinio suvokimo srities pasiekimai				
3 žingsnis	4 žingsnis	5 žingsnis	6 žingsnis	7 žingsnis
Atpažįsta kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, ratelius, vaidinimo veikėjus; emociškai reaguoją girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį. paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinių, dainelė, šokis, vaidinimas.	Bando pasakyti savo įspūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėraštį, pasaką. Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti. Skirtingai reaguoją klausydamas ir ir stebėdamas skirtingo pobūdžio meno kūrinius, aplinką. Pasako savo nuomonę apie išklausytus kūrinius, reaguoją į kitų vertinimus.	Dalijasi įspūdžiais po renginių lankymo. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinių, dainelę, aplinką, drabužį. Supranta ir pakomentuoja kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus. Pasako kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas. Pasako ką vaizduoja dailės darbėliu. Mėgaujasi meninės veiklos eiga, muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrisi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais.	Pasakoja įspūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio, dailės, tautodailės kūrinių siužetą, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką. Plačiau pasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, šoko, vaidino, piešė. Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrisi ir grožisi savo menine kūryba. Pastebi papuoštą aplinką ir pasako kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako argumentą, kodėl gražu.	Nori matyti ir kurti grožį aplinkoje ir kasdieninėje veikloje. Pasakoja, aiškina, ką pats sukūrė, kaip kūrė. Pastebi kas, kas gražu ir stengiasi tai panaudoti savo meninėje raiškoje. Reiškia savo nuomonę apie girdėtus kūrinius. Domisi kitų kūrybinėmis idėjomis, sumanymais, geranoriškai juos komentuoja.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
Ankstyvasis amžius (2-3 m.)		Ikimokyklinis amžius (3-6 m.)		
Klausosi sekamų pasakų, skaitomų eiliuotų kūrinių, apsakymų ir pan; klausosi gamtos garsų; imituoja gamtos garsus; kabina savo meninį darbėlį grupės rūbinėlėje, jį komentuoja; puošiasi kai žaidžia „Gimtadienį“; „Svečius“ irk t. lankosi Kauno lėlių teatre.		Dalyvauja įstaigoje organizuojamuose renginiuose (Kalėdos, Vaikų-tėvų-senelių vakaronėse, Adventas, Užgavėnės ir kt.) muzikos mokyklų ugdytinių koncertuose, miesto, respublikos renginiuose; klausosi gyvai atliekamos profesionalios muzikos (kviestiniai svečiai); lankosi valstybiniame Kauno muzikiniame teatre, Kauno lėlių teatre; varto liaudies meno knygas, apžiūri tautodailės darbus; lankosi Kauno, M.Žilinsko dailės galerijoje, M.K.Čiurlionio dailės muziejuje		
Rekomenduojama metodinė literatūra:				
1. Deak Istvanne, Kiresne Vincze Ilona, Zambo Belane. <i>Kūrybinių darbėlių rinkinys</i> . Vilnius, 2009				
2. A. Nekrašiuvienė. <i>Mobilioji popieriaus plastika</i> . Vilnius, 2002;				
3. O.Žilinskienė. <i>Tapyba tau</i> . Kaunas, 2003.				
4. J. Urnižienė, L. Kanienė. <i>Muzikiniai didaktiniai žaidimai</i> . Kaunas, 2005				
5. V.Zabarauskienė. <i>Lėlių teatrą kuria vaikai</i> . Vilnius, 1997;				
6. R.Klasauskaitė. <i>Plastilino pasaulyje</i> . Vilnius, 2004.				

14. INICIATYVUMAS IR ATKAKLUMAS

Iniciatyvumas apibūdinamas kaip smalsumas, domėjimasis nauja informacija bei veikla, entuziastingas naujos informacijos, naujų veiklos ir raiškos būdų ieškojimas, noras išmokti. Atkaklumas yra gebėjimas gana ilgą laiką amžiaus galimybių ribose nepalikti atliekamos veiklos, savo tikslų siekimas, nenuolaidžiavimas savo norams. Tai yra ilgalaikio dėmesio išlaikymas, gebėjimas išsaugoti svarbią informaciją bei idėjas atminyje, kurias ateityje vaikas gali panaudoti įvairiose veiklose ir situacijose, nepasimesti nesėkmės situacijoje, didelėmis pastangomis pasiekti sėkmės. Atkaklumo pagrindas yra vaiko noras daryti įtaką aplinkiniam pasauliui, noras pasiekti tikslų. Tačiau būti iniciatyviam ir atkakliam labai sudėtinga, nes reikia įdėti pastangų – niekas iš niekur neatsiranda. Šių gebėjimų ugdymasis formuoja vaiko valią - nusiteikimą veikti aktyviai, rinktis veikimo kryptis, įveikti kliūtis, siekti tikslo, padeda pasirinkti geriausius veiklos variantus. Iniciatyvumo ir atkalumo srityje vaikui ugdantis tobulėja: gebėjimas pačiam susirasti veiklą ir ją turiningai plėtoti; gebėjimas įsitraukti į suaugusiojo pasiūlytą ugdymąsi skatinančią veiklą, susikoncentruoti ir išradingai ją plėtoti; gebėjimas susidoroti su kliūtimis siekiant sumanymų realizavimo.

Iniciatyvumo ir atkaklumo srities pasiekimai				
3 žingsnis	4 žingsnis	5 žingsnis	6 žingsnis	7 žingsnis
Nuolat energingai žaidžia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja būdus kaip pasiekti neprieinamą daiktą. Reiškia savo norus, sako „ne“. Domisi jį supančia aplinka, mėgsta išbandyti suaugusiųjų pasiūlytus naujus žaislus, žaidimus..	Dažniausiai pats pasirenka ir kurį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ar su draugais. Kviečiant, susdominant įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupei. Laukia suaugusiojo pagalbos, padrąsinimo, kai susiduria su nesėkme. Tyrinėja supančią aplinką visais pojūčiais.	Pats pasirenka ir ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ar su draugais. Pereina nuo pasirinktos veiklos prie pasiūlytos veiklos. Bando pats įveikti kliūtis veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį. Domisi iš ko padaryti daiktai, jų savybėmis.	Ilgesniam laikui įsitraukia į suaugusiojo jam, vaikų grupei ar visai grupei, siūlo vaikams ir suaugusiajam įsitraukti į jo pasiūlytą veiklą. Plėtoja veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną. Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisekus kreipiasi pagalbos į draugus ir tik po to į suaugusįjį.	Savo iniciatyva pagal pomėgius, interesus pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia, ją plėtoja. nusiteikęs pradėti, siūlyti naują veiklą, ją užbaigti, užmegsti naują draugystę, kontaktą su suaugusiais. Nuo pradžios iki pabaigos atlieka nepatrauklią veiklą. Priima iššūkius naujai veiklai, bando pats įveikti kliūtis. Kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su sunkumais.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
Ankstyvasis amžius (2-3 m.)		Ikimokyklinis amžius (3-6 m.)		
Randa naują žaislą ir išbando jo galimybes; žaidžia situacijas žaidžia situacijas „Aš pats“; piešia piešinį mamai, tėčiui, draugui, sesei ar broliui; sugalvoja būdus, kaip pasiekti neprieinamą daiktą; pats išrenka ir pasiūlo auklėtojai paskaityti knygelę.		Piešia „Mano diena“- ką jis veikė ar ketina veikti per dieną; sprendžia auklėtojų sudarytas problemines situacijas-teikia pasiūlymus; apibrėžia savo rankos plaštaką, pasirenka ir prikljuoja paveikslėlius, žymintčius, ką gali nuveikti darželyje ir kieme- „Mano gerosios rankytės“; ieško atsakymų į probleminį klausymą „Kodėl“		

15. TYRINĖJIMAS

Tyrinėjimas-tai procesas, kai atidžiai žiūrint, klausant, užuodžiant, liečiant, klausinėjant, ieškant informacijos įvairiose šaltiniuose sužinoma apie gyvosios ir negyvosios gamtos objektus bei reiškinius, žmogaus sukurtus daiktus, žmonių gyvenimą. Tyrinėjimas apima ir bandymus (eksperimentus), kai keičiame daiktus ar medžiagas, aplinkos sąlygas. Tyrinėjimas apibūdinamas kaip: smalsumas, domėjimasis, noras pažinti, išsiaiškinti kas ir kodėl vyksta; gebėjimai kelti problemas, klausimus ir tyrinėjimo tikslus, numatyti laukiamus rezultatus; gebėjimas numatyti kaip tyrinės ir pasirenks priemones; gebėjimas apmąstyti tyrinėjimo rezultatus,

juos aptarti ir padaryti išvadas; tyrinėjimo žingsnių, saugaus tyrinėjimo taisyklių žinojimas ir supratimas. Tyrinėjimo srityje vaikui ugdantis tobulėja: domėjimasis supančia aplinka; tyrinėjimas pasinaudojant įvairiais pojūčiais; atrastų, sužinotų dalykų aptarimas.

Smalsaudami vaikai pažįsta save ir pasaulį, lavina savo mąstymo gebėjimus, išbando įvairių elgesį, sužino, kas jiems patinka, o kas – ne. Smalsumas išreiškia norą sužinoti bei patirti kažką nauja ar neįprasta, o tai pasiekama tyrinėjant. Smalsumas yra poreikis, o tyrinėjimas – elgesys. Vaiko tyrinėjimas gali būti iš anksto apgalvotas ir sistemingas arba atsitiktinis. Ikimokyklinuko tyrinėjimai atveria galimybes pažinti aplinką, bendraamžius, suaugusiuosius, tam tikrus mokymosi dalykus, o be to – ir save patį. Skatindami tyrinėjantį mažylio elgesį, vaikas įgauna motyvaciją mokytis, o jo veikla pasipildo kūrybine vaizduote.

Tyrinėjimo srities pasiekimai				
3 žingsnis	4 žingsnis	5 žingsnis	6 žingsnis	7 žingsnis
Juslių pagalba atranda daiktų ir reiškinių įvairovę. Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta.	Veiklai savarankiškai renkasi daiktus (žaislus, medžiagas), geba paaiškinti savo pasirinkimą. Veikdamas viską tyrinėja ir išbando, bando spėti priežastingumą.	Domisi daiktais, jų savybėmis, paskirtimi. Geba suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas ir jo paskirties. Paaiškina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi tai daryti. ū ir reiškinių ryšį, atlieka elementarius svarstymus. Išskiria daiktų, gyvūnų, augalų dalis, savybes, požymius, juos lygina, grupuoja, nusako skirtumus.	Domisi augalų ir gyvūnų pasauliu, sezoniniais gamtos reiškiniais. Domisi žmogaus gyvenimu, darbu nuo senovės iki dabarties. Stebėdamas fotografijas aiškinasi, kuo yra panašūs su savo artimaisiais, kuo skiriasi nuo jų. Tyrinėja aplinką pojūčių, įrankių, įvairių priemonių pagalba. Samprotauja apie tai, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus, siūlo idėjas, ką dar galima būtų tyrinėti. Savarankiškai ir su suaugusiųjų pagalba aptaria tyrinėjimų rezultatus, tolimesnius planus, išradimai pristato savo tyrinėjimus. Lygina daiktus, medžiagas, gyvūnus ir augalus, atsižvelgdamas į savybes, juos tiksliai grupuoja ir klasifikuoja.	Domisi gamtinės aplinkos tyrinėjimais. Siūlo idėjas, ką norėtų tyrinėti, pasirenka tai, kas labiausiai domina. Suaugusiojo padedamas numato, ką reikės atlikti, pasiūlo, kokias priemones ir kaip galima naudoti tyrinėjant, stebi, daro išvadas. Tyrinėjimams naudoja skaitmenines technologijas (kompiuteris, fotoaparatas, mobilusis telefonas). Žino ir suvokia tyrinėjimo saugumo taisykles. Tyrinėjo rezultatus pavaizduoja piešiniu, nesudėtinga schema, pristato kitiems. baigęs tyrinėjimą, aptaria, kaip pavyko viską atlikti, ką galima buvo daryti kitaip. Stebėdamas, atlikdamas bandymą stengiasi viską atlikti tvarkingai, laikytis sutartų taisyklių.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
Ankstyvasis amžius (2-3 m.)		Ikimokyklinis amžius (3-6 m.)		
Įkišęs ranką į „stebuklingą maišelį“, liečia, čiupinėja, glamžo, spaudo esančius daiktus ir bando ištraukti: kietą, minkštą, švelnų ar šiurkštų daiktą; antspauduoja panaudodamas gamtinę medžiagą; piešia gamtoje rastais gamtiniais „dažais“ sukelia vėją: išmėgina kuo galima vėdintis (skarele, pučiant, bėgiojant, sukantis, mosuojant ranka, popieriaus lapu ir pan.).		Ieško atsakymų į probleminį klausimą „Kodėl?“, kuria savo pomėgių knygeles; ieško balansinių svarstyklių vidurio; išbando magneto galimybes; tyrinėja daiktus ant šviesos stalo; kuria koliažus ieškodamas detalių jungimo galimybių; dalyvauja artimiausios aplinkos išvykose ir kuria žemėlapius; kuria stebėjimų fotografijų parodėles.		

16. PROBLEMŲ SPRENDIMAS

Problemų sprendimas – tai gebėjimas suprasti, įvertinti, interpretuoti ir pritaikyti žinias iššūkių, sudėtingų užduočių ar sunkumų sprendimui. Išskiriami tokie problem sprendimo žingsniai: problemos nustatymas ir įvardijimas; įvairių sprendimų ir išeičių paieška; vieno kurio nors sprendimo pasirinkimas ir išbandymas; įvertinimas, kas iš to išėjo, kokios pasekmės. Problemų sprendimo srityje vaikui ugdantis tobulėja: problem atpažinimas, išvelgimas; sprendimų, išeičių paieška ir tinkamiausio sprendimo pasirinkimas bei įgyvendinimas, pasekmių, panaudojus sprendimą, stebėjimas ir apmąstymas; mokymasis įveikti nesėkmes.

Problemų sprendimo gebėjimai padeda vaikams priimti konstruktyvius sprendimus. Vaikas pats mokosi pasirinkti, nuspręsti ir pajusti problemų sprendimo ar pasirinkimo padarinius. Todėl ikimokykliniame amžiuje vaiko problemų sprendimų ugdymasis ateityje palengvina ir praplečia sprendimų variantus ir poelgių galimas pasekmes

Problemų sprendimų srities pasiekimai				
3 žingsnis	4 žingsnis	5 žingsnis	6 žingsnis	7 žingsnis
Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes. Nepavykus įveikti sudėtingos veiklos ar kliūtis, prašo pagalbos arba meta veiklą.	Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema. Nori ją įveikti, išbando paties taikytinus, stebėtus, ar naujai sugalvotus veikimo būdus. Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisekus prašo suaugusiojo pagalbos.	Retsykliais pats ieško sunkumų, kliūčių, aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus. Ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių. Nepasisekus samprotauja, ką galima daryti toliau, arba prašo suaugusiojo pagalbos.	Atpažįsta, su koku sunkumu ar problema susidūrė. Ieško tinkamų sprendimų, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų. Nepasisekus bando keletą kartų, ieškodamas vis kitos išeities arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos.	Sudėtingą veiklą, kliūtis, sunkumus ar problemas priima natūraliai, nusiteikęs juos įveikti. Ieškodamas, kaip susidoroti su sudėtinga veikla, kliūtimi ar problema, samprotauja apie sprendimus, jų pasekmes, pasirenka tinkamiausią sprendimą iš kelių galimų. Tariasi su kitais, drauge ieško išeities, siūlo ir priima pagalbą. Supranta ir pasako, ar problemą gali įveikti pats kartu su kitais vaikais, ar būtina suaugusiojo pagalba.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
Ankstyvasis amžius (2-3 m.)		Ikimokyklinis amžius (3-6 m.)		
Žaidžia auklėtojos sudarytas problemines situacijas „Ką daryti – atėmė žaisliuką?“; auklėtos padedamas atkreipia dėmesį į kasdieninę situaciją „čia ir dabar“; deda didesnį kibirėlį į mažesnį; kiemo aikštelėje randa balą ir kartu su auklėtoja sprendžia problemą – kaip nesušlapti kojyčių?		Ieško paveikslėliuose skirtumų; sprendžia problemines situacijas „Ką daryti“ – patarimai draugams; sudarinėja veiksmų planą tikslui „Noriu sužinoti“; žaidžia žaidimą „Labirintų keliai“; taiso sugadintą daiktą, suplėšytą knygutę; bando su auklėtoja įvardinti pasekmes „Kas bus, jeigu...“; žaidžia sveikatos saugojimo žaidimus: „Kaip pereiti gatvę?“, „Susirgo...“ ir pan.		

17. KŪRYBIŠKUMAS

Kūrybiškumas suprantamas kaip asmenybės savybė, susijusi su gebėjimu atrasti tai, kas nauja, originalu, netikėta. Kūrybiškumui ugdyti būtina saugi, vaiko saviraišką skatinanti aplinka. Kūrybiškumo srityje vaikui ugdantis tobulėja: domėjimasis naujais, nežinomais, sudėtingais dalykais; gebėjimas išvelgti problemas, klausinėti, diskutuoti, įsivaizduoti, fantazuoti; gebėjimas ieškoti atsakymų, netikėtų idėjų, kurti variantus, savaip pertvarkyti, pritaikyti; drąsa veikti, daryti savaip.

Ikimokyklinio amžiaus tarpsnis – pats palankiausias kūrybiškumo ugdymuisi, nes būtent tada vaikas yra pats imliausias: jis smalsus, visa savo esybe trokšta pažinti pasaulį; jo mąstymas dar laisvas, nesuvaržytas dogmų ir stereotipų. Kūrybiškumas – kiekvieno vaiko saviraiškos puoselėjimas, tai gebėjimas netipiškai mąstyti, kurti.

Kūrybiškumo srities pasiekimai				
3 žingsnis	4 žingsnis	5 žingsnis	6 žingsnis	7 žingsnis
Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus. Įsivaizduoja apie ką jam pasakojama, skaitoma.	Įžvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinių savybes. Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingo veikimo būdų. Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas, judėdamas..	Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomus dalykus. Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį. Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas, siūlo kelis variantus. Džiaugiasi savitu veikimo procesu ir rezultatu.	Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. Kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto, įsivaizduoja, fantazuoja. Ieško atsakymų, netikėtų sprendimų, neįprastų priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko. Drąsiai eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip.	Greitai pastebi ir renkasi tai, kas nauja, sudėtinga. Įžvelgia dar neišbandytas veiklos, saviraiškos galimybes, kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto. Pasineria į kūrybos procesą, fantazuoja, turimas patirtis jungdamas į naujas idėjas, simbolius, naujus atlikimo būdus. Pats ir kartu su kitais ieško atsakymų, netikėtų idėjų, atlikimo variantų. Lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko. Nebijo daryti kitaip. Savitai išreiškia save.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
Ankstyvasis amžius (2-3 m.)		Ikimokyklinis amžius (3-6 m.)		
Pats puošia padarytus dirbinėlius; eksperimentuoja įvairiomis tūrinėmis medžiagomis: moliu, plastilinu, drėgnu smėliu, minkštu sniegu, sūria tešla; pritaiko įvairius daiktus veiksmams, pvz. kaladėlė – „telefonas“, pieštukas – „šaukštas“ ir t.t.; žaidžia su dažų dėmėmis „Į ką tai panašu?“; kartu auklėja dalyvauja kūrybiniuose darželio projektuose.		Eksperimentuoja ant balto ir spalvoto (sauso ir šlapio), įvairaus formato, dydžio popieriaus pirštu, teptuku, šiaudeliu, trintuku, kamšteliu, sagute; dailės priemonėmis reiškia savo literatūrinius, muzikos kūrinio ar kitokius meninius įspūdžius; aplikuoja iš skirtingo šiurkštumo, storumo, įvairių spalvų popieriaus, buityje nereikalingų laikraščių, tapetų, folijos ir kt.; gamina, atvirukus, kvietimus, knygeles, dovanėles draugams, šeimos nariams; tapytą darbą papildo realiomis medžiagomis (audiniu, džiovintų augalais ir kt.); gamina, atvirukus, kvietimus, knygeles, dovanėles draugams, šeimos nariams; įvairią atributiką, dekoracijas šventėms, pramogoms; kuria daugiasluoksnius kūrinius.		
Rekomenduojama metodinė literatūra:				
1. J. Piaget. <i>Vaiko pasaulėvoka</i> . Vilnius, 2011;				
2. M. Stiefenhofer. <i>Minklių skrynelė. Kieti riešutėliai</i> . Kaunas, 1999.				
3. L. Stankevičienė. <i>Vaikų šventės</i> . Vilnius, 1998.				

18. MOKĖJIMAS MOKYTIS

Ikimokyliniame amžiuje mokėjimas mokytis suprantamas kaip noras ko nors išmokti ir atkakliai šio tikslo siekti. Tai gebėjimas išsikelti mokymosi ar kitos veiklos tikslus, planuoti, kaip jų bus siekiama, pasirinkti

tinkamus veikimo būdus, apmąstyti, kaip sekėsi ir kokie veiklos ar mokymosi rezultatai, kokie tolimesni tikslai. Mokėjimo mokytis srityje vaikui ugdantis tobulėja: numatymas ko nors išmokti; aktyvus mokymasis; gebėjimas apmąstyti, ko išmoko.

Mokėjimo mokytis srities pasiekimai				
3 žingsnis	4 žingsnis	5 žingsnis	6 žingsnis	7 žingsnis
Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeluoja veksmus ir siužetinio žadimo epizodus. Džiaugiasi tuo, ko išmoko.	Pasako, parodo, ką norėtų išmokti. Siūlo žaidimų ir veiklos idėjas. Domisi aplinka - klausinėja, žaidžia kūrybiškai. Imasi iniciatyvos įgyvendinant žaidimų idėjas, pastebi ir komentuoja padarinius. Pasako, ką veikė ir ką išmoko.	Norėdamas ką nors išmokti, pasko, ko nežino ar dėl ko abejoja. Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitiksina. Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks, jeigu...	Kalba apie tai, ko norėtų išmokti, ką darys, kad išmoktų, numato, ką veiks toliau kai išmoks. Laiko sve tikru mokiniu, atradėju. Drąsiai ieško atsikymų į klausimus, rodo iniciatyvą išskeldamas ir sprenddamas problemas. Išsiaiškina kokios informacijos reikia, randa ją įvairiuose šaltiniuose (pokalbis, stebėjimas, knygos, internetas, TV ir pan). Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti. Pasako, ką jau išmoko, ko dar mokosi, paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau.	Kalba apie moky mąši mokykloje, jo prasmę, išsako savo požiūrį į mokymąsi. Kelia nesudėtingus mokymosi tikslus ir numato, kaip jų sieks, samprotauja apie tai, kaip pavyko.kalba apie tai, kad daug sužinoti ir daug ko išmokti apie žmones, daiktus, gamtą galima klausinėjant, stebint aplinką, iš spaudos, knygų, enciklopedijų, interneto, TV ir kt. Savarankiškai susiranda nesudėtingą informaciją, klausinėja draugus, suaugusiuosius, kai reikia, prašo suaugusiųjų pagalbos. Siūlo idėjas, ko ir kaip galima būtų mokyti kartu, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti. Mokosi iš kitų. Apmąsto ir samprotauja, ko mokėsi, ką išmoko, ko dar norėtų išmokti.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai				
Ankstyvasis amžius (2-3 m.)		Ikmokyklinis amžius (3-6 m.)		
Išbando naujus žaidimus; pagiria draugą, leidžiant jam patirti sėkmės jausmą; žaidžia pojūčių žaidimus (klausos, regos, lytėjimo, skonio); žaidžia kartu su draugais bendrus žaidimus; kuria siužetinio žadimo epizodus; ieško teminių paveikslėlių knygelėse; žaidžia probleminį žaidimą „Kur rasti...?“.		Kuriam savo pasiekimų knygeles; gamina plakatus: „Žinau – noriu sužinoti“, „Moku – noriu išmokti“, „Ką daryti, jeigu...?“; varto savo ir draugų meninės veiklos, kitų gebėjimų ir pažangos vertinimų segtuvus - apmąsto, diskutuoja, vertina savo ir kitų veiklą bei rezultatus; taiko įvairius informacijos paieškos metodus: knygų „skaitymas“, aplinkos tyrinėjimas, klausinėjimas; sprendžia galvosūkius.		

4.2. UGDYMO METODAI

Ugdymas - dvipusis procesas, ugdymo metodai apima tarpusavyje susijusią pedagogo ir vaiko veiklą. Vaikų gebėjimų ugdymosi pagrindinis metodas – žaidimas. Todėl kiekvienas pedagogas ieško tokių darbo metodų ir būdų, kurie geriausiai padėtų siekti užsibrėžtų tikslų ir uždavinių. Taikomi tokie metodai, kurie padėtų atsiskleisti kiekvieno vaiko individualumui bei kūrybinėms galioms, kurie turėtų vaikams patrauklių žaidybinių elementų bei skatintų vaikų praktinių įgūdžių formavimąsi.

Aktyvūs ugdymo metodai	Metodo paskirtis	Metodo turinys
„Minčių lietus“	Mąstymo įgūdžių ugdymuisi, naujoms idėjoms generuoti.	Auklėtoja paragina vaikus vardyti kuo daugiau galimų atsakymų į pateiktą klausimą. Svarbu, kad vaikai kalbėtų po vieną, aktyviai klausytųsi vieni kitų, nekritikuotų. Auklėtoja gali vaikų mintis užrašyti
„Svečias“	Dėmesio sutelkimui, ugdymosi motyvacijos sužadinimui.	Pas vaikus į grupę ateina lėlė (meškutis, drambliukas ar pan.) arba pati auklėtoja persirengusi koku nors personažu. Svečias dalyvauja įvairioje veikloje kartu
„Paslapčių dėžutė“	Pojūčių, vaizduotės lavinimuisi.	Į dėžutę (pintinėle, maišelį) įdedami įvairūs daiktai. Vaikai traukia vieną iš jų ir nežiūrėdami, tik liedsdami, turi atspėti ką ištraukė, apibūdinti daiktą, surasti tokį patį daiktą ant stalo.
„Kamuoliukas“	Kalbėjimo ir klausymo įgūdžių lavinimuisi.	Vaikai sėdi bendrame rate. Kalba tik tas, kuris turi kamuoliuką. Kiti vaikai – klauso.
„Muzikinis skambutis“	Dienos ritmo suvokimui bei savo veiklos planavimui.	Vaikai ir auklėtoja išsirenka jiems patinkančią dainelę ar klasikinį kūrinį. Ryte, vaikai išgirdę šią muziką, susitvarko žaisliukus ir renkasi į vieną sutartą vietą.
„Knyga“	Kūrybiškumo ugdymuisi.	Vaikams siūloma patiems gaminti temines individualias ar kolektyvines knygeles. Knygelės gaminamos pasitelkiant įvairias menines priemones.
„Sprendimas“	Kūrybinio mąstymo ugdymuisi.	Auklėtoja sukuria ar pasinaudoja susidariusia problemine situacija – vaikai siūlo ir bando įvairius sprendimo būdus.
„Namų užduotis“	Atsakingumo ir bendradarbiavimo įgūdžių ugdymuisi.	Auklėtoja skiria vaikams įpareigojimus, kuriuos turi atlikti kartu su tėvais namuose: kažką atsinešti iš namų, ką nors paklausti tėvų, kartu su tėvais atlikti praktinį darbą ar pan.
„Mano vardas“	Skaitymo ir rašymo pradmenų formavimuisi.	Atėjęs į darželį vaikas susiranda kortelę su savo vardu ir „pasižymi“, kad atvyko, išeidamas namo – kortelę grąžina į jos pradinę vietą.
„Kalbantys pirštukai“	Kalbos ir smulkiosios motorikos ugdymuisi bei atminties lavinimuisi.	Jo esmė skatinti vaiką imituoti judesiais sakomą tekstą.
„Interviu“	Bendravimo ir bendradarbiavimo ugdymuisi: konkrečios nuomonės ar informacijos rinkimui.	Auklėtoja pateikia konkrečius klausimus vaikui arba pasiūlo vaikui paklausinėti draugą tam tikra tema ir po to papasakoti (nupiešti), ką sužinojo.
„Klausau – sakau“	Klausymo įgūdžių ugdymuisi.	Auklėtoja pateikia užduotį, kurią vaikas turės atlikti išklauses muzikos ar žodinį tekstą.

		Dažniausiai tai būna klausimas, tačiau auklėtoja gali pasiūlyti atkartoti garsus, atlikti veiksmus susijusius su tuo, ką girdėjo ar pan.
--	--	--

4.3. UGDYMO PRIEMONĖS

Grupių aplinkose vaikams gausu bendro naudojimo priemonių: kūrybiniams - siužetiniams žaidimams, vaikų vaidybai, dailei, muzikai, judėjimui, pažintinei – tiriamajai veiklai. Pagrindinės vaiko ugdymosi priemonės: žaislai (lėlės, mašinos, kaladės ir kaladėlės, vežimėliai, lėlių baldeliai ir t. t.), žaidimai (konstruktoriai, dėlionės, mozaikos, Lego kaladėlės ir t. t.), įvairios medžiagos (popierius, plastilinas, molis, spalvota tešla, įvairiarūšiai tapybos dažai, vielutės, siūlai ir t. t.), daiktai (sportinis inventorių, pagalvėlės, sėdmaišiai, supynės ir t. t.), vaikiškos knygos, plakatai, nuotraukos.

Taip pat naudojamos specialios ugdymo priemonės, t. y. techninės – vaizdinės: multimedijos sistema, kompiuteriai, skaitmeninės mokymosi programos, įvairios Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintos užduočių knygelės.

Visos priemonės, žaislai vaikams lengvai pasiekiami, prieinami. Ugdančiosios aplinkos priemonės užtikrina higienos normos reikalavimus. Orientuojamasi į saugius ir estetiškus, funkcionalius ir žadinančius vaikų kūrybines galias žaislus bei kitas ugdymo priemones.

Pedagogai kuria ir gamina priemones vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių. Priemonių tikslas - motyvuoti ir skatinanti vaikus pačius aktyviai veikti: kurti, tyrinėti, atrasti, pasirinkti, tobulinti savo praktinius gebėjimus, eksperimentuoti, būti kūrybiškais.

Vaikų veikla plėtojama ne tik grupėse. Salė pritaikyta vaikų meninei ir judriai veiklai, renginiams. Lauke įrengtos kiemo aikštelės vaikų žaidimams.

V. UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

Vaiko pasiekimai – tai susiformavusios vertybinės nuostatos, gebėjimai, supratimas, patirtis. Vertinimas – tai nuolatinis informacijos apie vaiką, jo ugdymo (si) ypatumus bei daromą pažangą kaupimas, interpretavimas ir apibendrinimas.

Vaikui pradėjus lankyti įstaigą pedagogas stebi, kaip jis adaptuojasi naujoje aplinkoje. Adaptacija – svarbus ir kiekvienam vaikui individualus laikotarpis. Kai vaikas puikiai jaučiasi, atliekamas pirmasis vertinimas (jei vaikas įstaigą lanko ne pirmi metai, tai daroma rudenį), kurio tikslas – geriau pažinti vaiką, jo pomėgius, įvairius gebėjimus bei numatyti jo ugdymo kryptis ir uždavinius.

Antrą kartą vaikas vertinamas pavasarį. Šio vertinimo tikslas - nustatyti vaiko ugdymo (si) pažangą, t. y. sritis, kuriose pasiekimai yra akivaizdūs, ir sritis, kuriose pasiekimai nežymūs. Toks vertinimas padeda išlaikyti ugdymo (si) tęstinumą, planuoti individualų darbą su vaikais, numatyti pagalbos vaikui formas ir būdus.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų gebėjimų ir pažangos vertinimas atliekamas vadovaujantis darželio parengta ikimokyklinio ugdymo programa, apimant visas penkias vaiko ugdymosi kryptis: pažinimo ugdymasis; kalbos ir komunikavimo ugdymasis; meninis ugdymasis; fizinis ugdymasis; emocinis ir socialinis ugdymasis.

Pagrindiniai vaiko vertintojai – grupės auklėtojos, kurioms padeda specialistai: muzikos pedagogas, socialinis pedagogas, neformaliojo ugdymo kūno kultūros mokytojas, logopedas, psichologas. Vertinime taip pat dalyvauja tėvai ir pats vaikas. Tėvai papasakoja apie vaiko ugdymo(si) sąlygas namuose, išsako savo nuomonę apie vaiko pasiekimus, pomėgius, specialiuosius poreikius. Su vaiku pasiekimai aptariami, pabrėžiant vaiko sėkmę. Vaiko prašoma pakomentuoti savo darbelius, siūloma palyginti prieš metus atliktus darbelius su paskutiniu darbeliu. Vaikas lygina juos ir mato savo pažangą.

Informacija apie vaiką renkama įvairiais būdais:

- stebint vaiką natūralioje veikloje, t. y. žaidžiant, tyrinėjant, kuriant, judant;
- pokalbio su tėvais ir vaikais metu;
- analizuojant vaiko kūrybą;
- analizuojant veiklos, elgesio vaizdo įrašus, nuotraukas.

Vertinimo medžiaga kaupiama *individualiuose vaiko gebėjimų ir pasiekimų segtuvuose*. Vertinimo medžiaga atspindi visuminį vaiko ugdymą (si): įvairūs vaiko dailės darbai, sukurtos knygelės, vaiko rašytinės kalbos pavyzdžiai, pedagogų užfiksuoti vaiko keliami klausimai, pasakojimai, žodinė kūryba, fizinio pasirėngimo įvertinimas pagal kontrolinius pratimus. Sukaupta medžiaga – informatyvi: užrašytas vaiko vardas, data, gali būti užrašyti vaiko išsakyti įvertinimai, pedagogo pozityvūs komentarai, gali būti nurodytas įdėtos

vertinimo medžiagos tikslas. Vaiko gebėjimų ir pasiekimų segtuvuose kaupiama informacija skirta visiems: pedagogui, tėvams, pačiam vaikui, įstaigos vadovams. Apie individualius vaiko pasiekimus grupių auklėtojos (mokslo metų pabaigoje) informuoja tėvus įvairiomis formomis:

- pedagogų rengiamos individualios vaikų pasiekimų apibendrinimo knygelės;
- vaikų įsivertinimo testai;
- individualių vaiko gebėjimų ir pasiekimų suvestinės;
- individualių pokalbių metu vaiko gebėjimų ir pasiekimų aptarimai;
- vaiko pasiekimų laišakai.

Šešiamečiui vaikui pereinant į priešmokyklinę grupę, auklėtoja, įvertinusi vaiko pasiekimus individualiuose vaiko gebėjimų ir pasiekimų segtuvuose, juos perduoda būsimam priešmokyklinio ugdymo pedagogui.

Konfidenciali informacija – tai *vaiko aprašai* ir „*Auklėtojos dienoraštis*“. Vaiko aprašą auklėtoja daro po vertinimo rudenį ir pavasarį. „*Auklėtojos dienoraštyje*“ auklėtoja rašosi įvairius stebėjimus, samprotavimus apie vaiką ir pan. Šią informaciją analizuoja tik pedagogai, tiesiogiai susiję su vaiko ugdymu. Esant reikalui (pvz., įtarus smurtą šeimoje) pedagogai apie esamą situaciją informuoja įstaigos vadovus arba VGK. Pedagogas individualių vaiko vertinimų aprašų neviešina.

Apibendrinti grupės vaikų pasiekimai, naudojami pedagogų darbo analizei bei įsivertinimui, planuojant tolimesnį ugdymo procesą.

Segtuvas su visų vaikų aprašais, kuriuos pedagogas parengia po vertinimo rudenį ir pavasarį ir „*Auklėtojos dienoraštis*“, kuris pildomas per mokslo metus, saugomas pedagogo kompetencijų segtuve 2 metus.

VI. NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Adaškevičienė E. (1994). *Vaikų fizinio ugdymo pedagogika*. Vilnius: Egalda.
2. Andrikienė R.M., Ruzgienė A. (2001). *Ankstyvosios vaikystės pedagogika*. Klaipėda Minklės leidyba.
3. Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa (2004). Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
4. Bitinas, B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius, Enciklopedija.
5. Bružienė M., Čepienė R. ir kt. Vaiko asmenybės ugdymas ikimokyklinėje įstaigoje (metodikos metmenys). Klaipėda, 1997.
6. D. T. Dodge, S. Rudick, K. Berke (2008). *Ankstyvojo amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas*. Vilnius: Presvika.
7. D. T. Dodge, L. J. Colker, C. Heroman (2007). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas*. Vilnius: Presvika.
8. Grinevičienė N. (2002). *Vaikystės žaidimai*. Kaunas: Šviesa.
9. Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija, ratifikuota 1995 m. liepos 3 d. Lietuvos Respublikos įstatymu Nr. I-983.
10. „Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas“ (2014). Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras.
11. Ikimokyklinio ugdymo gairės. Programa pedagogams ir tėvams (1993). Vilnius: Leidybos centras.
12. Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų sąrašas, patvirtintas 2005 m. balandžio 18 d. LR švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. ISAK – 627.
13. Katinienė, A. (1998). *Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje*. Vilnius: Kronta.
14. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (Žin., 1991, Nr. 23-593; 2003, Nr.63-2853).
15. Lietuvos Respublikos Seimo 2013 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. XII-745. Valstybinė švietimo 2013 – 2022 metų strategija.
16. Lietuvos Respublikos seimo 2003 m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. IX – 1569 patvirtinta Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija (Žin., 2003, Nr. 52-2316).
17. Metodinės rekomendacijos Ikimokyklinio ugdymo programai rengti (2006). Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
18. Monkevičienė O. (2003). *Ankstyvojo ugdymo vadovas*. Vilnius: Minklės leidyba.
19. Monkevičienė O. (1991). Kompleksinis ugdymas ikimokyklinėje įstaigoje: Straipsnių rinkinys. Kaunas: Šviesa.
20. Rauckis J., Drungelienė D. (2003). *Ankstyvojo amžiaus vaikų kūno kultūros programa ir metodinės rekomendacijos*. Vilnius: Kronta.
21. Rimkienė R. (2004). *Ugdymo veiklos gairės*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
22. Sciller P., Bryant T. (2004). *Vertybių knyga*. Kaunas: Šviesa.

Kauno miesto savivaldybės
administracijos Švietimo, kultūros
ir turizmo plėtros reikalų valdybos
Švietimo ir ugdymo skyriaus
vyriausioji specialistė
Audronė Bukmanaitė
2015-06-08

Kauno lopšelio-darželio „Vaidilutė“
ikimokyklinio ugdymo programos

ĮVERTINIMAS

Programoje pateikti skyrių ir skyrelių pavadinimai atitinka po jais esančią informaciją. Tekstai apmąstyti, atliepiantys įstaigos savitumą, logiškai pagrįsti, gerai parengti kalbos požiūriu. Orientuojamasi į šiuolaikines ugdymo idėjas, metodus, technologijas ir kartu kreipiamas didelis dėmesys į tradicines vertybes – dorinį, tautinį ugdymą. Visose programos dalyse atskleista visuminio, į vaiką orientuoto ugdymo samprata.

Pateikta savita ugdymo turinio struktūra derinant su *Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašo (2014)* vaikų ugdymosi pasiekimų sritimis. Penkios tradicinės (ir *Priešmokyklinio ugdymo programoje* pateiktos) kompetencijos vadinamos *Vaikų ugdymosi kryptimis* ir panašiai įvardijamos. Lentelėse pateikiami 7 vaiko pasiekimų žingsniai aprašant įgyjamus vaikų gebėjimus. Nurodomi vaiko veiksenų pavyzdžiai dviems amžiaus grupėms, daliai ugdymo sričių pateikta rekomenduojama metodinė literatūra. Galima būtų tobulinti skyrelį „Ugdymo priemonės“.

Įstaigos programa atitinka *Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašo (2011)* reikalavimus. Siūlau pritarti programai ir tobulinti ją iškilus būtinybei.

2015 m. birželio 6 d.

Kauno menų darželio „Etiudās“ metodininkė organizatorė
dr. Rimanta Adomaitienė